

At tage hånd om børn som pårørende i familier med psykisk sygdom

Kvalitativ evaluering af syv kommuners arbejde og erfaringer med Kombu – Det Nationale kompetencecenter for børn og unge i familier med psykisk sygdom.

Marts 2023

” De materialer, vi får fra Kombu, er så letanvendelige og gennearbejdet. Det er det, alle melder retur i systemet”.

Kommunal projektleder

Kombu er etableret i et samarbejde mellem Region Hovedstadens Psykiatri, Psykiatrien i Region Nordjylland og Psykiatrifonden:

Psykiatri

PSYKIATRIEN
- i gode hænder

psykiatri
fonden

Udgivere
Kombu
Psykiatrifonden
Hejrevej 43
2400 København NV

Tekst og dataansvarlig
Psykiatrifonden:
Caroline Thorup Staghøj,
Marie-Louise Hjuler Tamsmark,
Anna Mertz Poulsen,
Per Vendsborg,
Stine Gry Staal Steffensen,
Malou Laursen,
Betina Vester Foget,

Layout
Maura Knopurt

Rapporten er mulig med økonomisk støtte fra:

SUNDHEDSSTYRELSEN

Indholdsfortegnelse

Formål 5

Læsevejledning, 6

Metode, 6

Konklusion 8

Kompetenceløft af fagpersoner, 8

Tabu og dialog, 8

Mulighed for tilpasning og andre målgrupper, 9

Ejerskab og ansvar, 9

Behov for konkrete tilbud, 9

Udviklingsmuligheder, 10

Baggrund 12

Kompetenceløft til fagpersoner 14

Samarbejdskommuner: Arbejdspakker og rammer, 15

Samarbejdskommunernes arbejde i praksis: Organisering og fagpersoners aktiviteter, 18

Opkvalificering af fagpersoner, 19

Opkvalificering af 'Faglige fyrtårne', 19

Kompetenceløft til den resterende personalegruppe: e-learning, 20

Opfølgningssgang, 21

Uddannelse af børnegruppeledere, 21

Tilbud om sparring til implementering af tidlig opsporing og børnegrupper, 22

Overblik over implementering af Kombu, 22

Analysedel 1: Kompetenceløft af fagpersoner 24

Opkvalificering af Faglige fyrtårne, 24

Faglige fyrtårnes varetagelse af rollen, 26

Kompetenceløft til den resterende personalegruppe: e-learning, 28

Fagtelefon, 29

Kombus værktøjer, 29

Hjemmeside, 29

Vigtig voksen, 30

Udfordringer ved værktøjerne, 31

Erfaringer med børnegrupper, 31

Centrale faktorer i Kombus kompetenceløft og arbejdspakker, 32

Kompetenceløft til den svære samtale - barrierer nedbrydes, 33

Nye procedurer og arbejdsgange, 35

Analysedel 2: Implementering og organisering 37

Seks grundprincipper for implementering, 38

Kombus adaptionsevne, 38

Styrk samarbejdsflader, 39

Udvælgelse af Faglige fyrtårne, 40

Præsentation og ejerskab, 40

Lederfokus og tid, 41

Kommunal omorganisering og afvigelse fra kriterier, 41

Litteratur 42

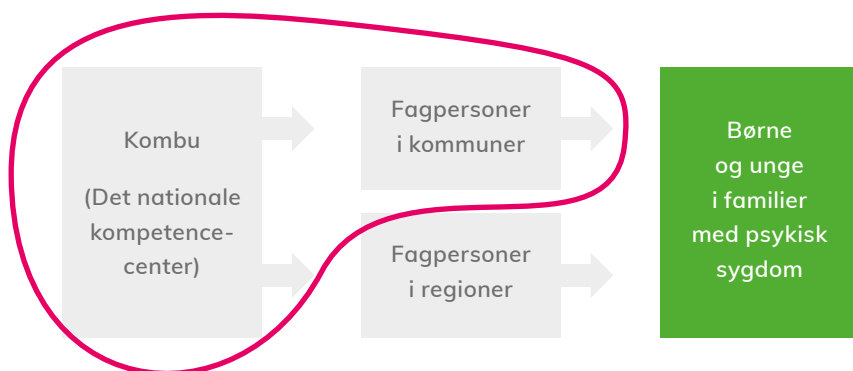
Bilag 43

Formål

Det kan ofte være svært for fagpersoner at opdage børn som pårørende i familier med psykisk sygdom. Derfor er det vigtigt, at fagpersoner skærper opmærksomheden omkring denne oversete målgruppe, tager opgaven på sig og ser det som deres ansvar at støtte og hjælpe. Børn som pårørende skal således være et fokus, der er forankret på lige fod med andre dagsordner om børn og unges trivsel. Og det er netop formålet med Kombus arbejde.

Et problem er dog, at fagpersoner ofte ikke ved, hvordan de skal opspore målgruppen eller reagere, hvis de opdager, at der er psykisk sygdom i familien. For at kunne arbejde med børn som pårørende i familier med psykisk sygdom kan det være en stor hjælp at få opkvalificering. Således kan man tilegne sig både viden og kompetencer, der kan være med til at aftabuisere det at tale om psykisk sygdom samt at sætte det på dagsordenen i ens daglige arbejde. Et kompetenceløft er altså et helt centralt grundelement i tidlig opsporing og støtte for målgruppen.

Evalueringen ønsker derfor at afdække, hvorvidt Kombu styrker relevante kommunale fagpersoners kompetencer. I Kombu arbejdes der også med andre faggrupper, men figuren herunder illustrerer evalueringens hovedfokus:

Følgende spørgsmål er derfor det overordnede og styrende for evalueringen:

Hvordan vurderer de kommunale fagpersoner, at Kombus viden og værktøjer kan bruges, og hvordan oplever de, at kompetenceløftet gør en forskel i deres arbejde og hverdag?

Underliggende spørgsmål:

- Oplever fagpersonerne, at Kombus viden og værktøjer er implementerbare i deres arbejde?
- Hvilke fremtidsperspektiver og udviklingsmuligheder kan udledes på baggrund af erfaringerne?

Spørgsmålene danner også grundlag for vurderingen af, hvordan kompetenceløftet implementeres og med hvilken grad af succes. Evalueringen arbejder ud fra præmissen om, at opkvalificering af fagpersoner er vejen til øget fokus på børn som pårørende. Derfor tager vurderingen af succesfuld implementering udgangspunkt i, om Kombu-forløbet formår at opkvalificere fagpersoner, så de også selv oplever at kunne bruge og bruge kompetencerne i deres arbejde, eller om de oplever hindringer.

Med evalueringen håber vi at kunne formidle noget af den viden og erfaring, vi i samarbejde med kommunerne har samlet inden for et stadig overset område: Tidlig opsporing og støtte for børn som pårørende i familier med psykisk sygdom.

Kombu ønsker at takke alle de kommuner og fagpersoner, der har bidraget til evalueringen.

Læsevejledning

Evalueringen er i fire dele. Først en præsentation af evalueringens konklusion og fremtidige udviklingsmuligheder, så fokus og fund er tydelige fra start.

Dernæst en beskrivelse af Kombu og den viden og de værktøjer, som fagpersoner i syv samarbejdskommuner har arbejdet med.

Herefter følger analysedel 1, hvor vi undersøger, om Kombus viden og værktøjer til de syv kommuner bidrager til at give relevante fagpersoner et kompetenceløft.

Sidste analysedel dykker ned i implementeringen, og hvad der er afgørende for at få sat fokus på børn som pårørende hos fagpersonerne omkring børnene og familierne

Metode

Evalueringen er baseret på kvalitative data bestående af interviews med en serie medarbejdere og ledere i de syv kommuner.

Der er foretaget individuelle interviews med projektlederne og gruppeinterviews med de uddannede Faglige fyrtårne med 4-6 i hver gruppe, som søgte at dække de tre områder (voksen, daginstitution og skole). Derudover er der foretaget gruppeinterviews med arbejdsgrupperne og styregrupperne med to deltagere fra hver gruppe. Informanterne er udvalgt til at dække alle de forskellige grupper og roller i Kombuforløbet for at give mest muligt indblik i, hvordan kommuner har arbejdet med at implementere de forskellige elementer fra Kombu, og hvad deres oplevelse er. Alle interviews er foregået online på teams, og der er udarbejdet særskilte interviewguides til de forskellige typer interviews. Fælles for dem er, at de er semistrukturerede, da det giver mulighed for at afvige fra interviewguiden og giver informanten plads til at udfolde oplevelser og erfaringer. For at styrke dette mest muligt startede alle interviews med en introduktion, hvor det blev understreget, at der ikke var rigtige eller forkerte svar, samt at svarene blev anonymiseret (5).

I gruppeinterviews italesattes, at deltagerne ikke behøvede at være enige, og at vi var interesserede i at få belyst både positive og mindre positive oplevelser, fordi det ikke er en evaluering af, hvordan de har udført deres arbejde, men af samarbejdskommunernes arbejde og erfaring med Kombu.

Konklusion

Konklusion

Hvert fjerde barn i Danmark oplever på et tidspunkt at være pårørende til et familiemedlem med psykisk sygdom. For nogle er det forbigående, og for andre er det en livssituation, men fælles er, at børnene er en udsat gruppe, der selv på sigt kan udvikle psykisk sygdom – og de bliver ofte overset af systemer og fagpersoner omkring dem. Derfor er Kombus viden relevant for mange fagpersoner. Denne evaluering involverer et relativt lille antal kommuner. Det stiller særlige krav til datahåndtering, fortrolighed og generaliserbarhed. Alligevel udgør datamaterialet et unikt indblik i en relativ stor del af de fagpersoner, som arbejder med børnene og familierne og har gjort brug af Kombu.

Vi vurderer på baggrund af evalueringen, at Kombus flerstrengede arbejde kan gøre en forskel for en overset målgruppe ved at uddanne fagpersoner, der arbejder med målgruppen. Forskellen handler først og fremmest om, at alle deltagere, på tværs af forvaltninger (børne- og voksenområdet), oplever, at Kombu-forløbet imødekommer deres behov for at kunne åbne en samtale om psykisk sygdom i familien og spørge ind til børnene. Analysen viser, at Kombu-forløbets kompetenceløft understøtter tværfagligt samarbejde og lykkes med at bryde barrierer og tabuer blandt fagpersoner omkring livet som pårørende barn i en familie med psykisk sygdom.

Kompetenceløft af fagpersoner

Det fremgår af evalueringen, at der er stor tilfredshed med uddannelsen Fagligt fyrtårn, som Kombu har udbudt, og som opkvalificerer fagpersoner med en særlig viden på området – og tilfredsheden gælder både på kort og lang sigt. Og jo flere, der er uddannet, jo bedre. Tilfredsheden handler om, at undervisningen motiverer fagpersoner til at arbejde med tidlig opsporing af børn som pårørende. Det bunder i, at de fagpersoner oplever, at der er en kobling mellem uddannelsens indhold og deres arbejdspraksis. Flere af de uddannede Faglige fyrtårne oplever opfølgingsdagen seks måneder efter uddannelsen som særlig lærerig, eftersom både børne- og voksenområdet deltager på dagen, hvilket fremmer det tværfaglige samarbejde.

Evalueringen viser, at rollen som Faglige fyrtårne kan variere meget afhængigt af arbejdsfunktion, organisatoriske rammer, ressourcer m.m. En overvægt af de Faglige fyrtårne udfører rollen i aktivt samspil med deres kollegaer. De oplever at skulle tage ansvaret for at udbrede viden til deres kollegaer og illustrerer, hvordan det kan se ud i dagligdagen. I den forbindelse hjælper Kombus e-learningkursus, som kan udbredes bredt i en medarbejdergruppe, og som opleves som et vigtigt element i at skabe et kompetenceløft og fokus på børn som pårørende hos kollegaer og andre relevante faggrupper. Derudover er hjemmesiden kombu.dk også central, da den viden og de værktøjer, der rummes her, både støtter de Faglige fyrtårne i deres eget arbejde, men især også, når de skal rådgive kollegaer eller forældre.

Tabu og dialog

Datamaterialet peger på, at fokus på tidlig opsporing af børn som pårørende i familier med psykisk sygdom kræver en vedvarende opmærksomhed og tilstedeværelse af Faglige fyrtårne. Evalueringen peger i den sammenhæng også på, at Kombu tilbyder værktøjer, der er med til at aftabuisere og åbne samtaler om psykisk sygdom. Værktøjerne kan hjælpe til, at det bliver noget generelt, alle bliver spurgt om, og ikke noget, der spørges ind til, fordi de ansatte har en mistanke om psykisk sygdom i hjemmet. For voksenområdet hjælper det til at skabe en kultur, hvor der også spørges til borgerens børn. Kombu lykkes altså med at sikre, at fagpersoner får fokus på, at børnene ikke står alene, at de har brug for viden om sygdommen og får mulighed for at tale med andre om udfordringerne ved at være pårørende. Derfor er det muligt at forestille sig, at familierne ligeledes oplever at få en mere helhedsorienteret behandling, da det er muligt for dem at være åbne om psykisk sygdom i familien og overfor alle de faggrupper, de og deres børn møder i hverdagen.

Mulighed for tilpasning og andre målgrupper

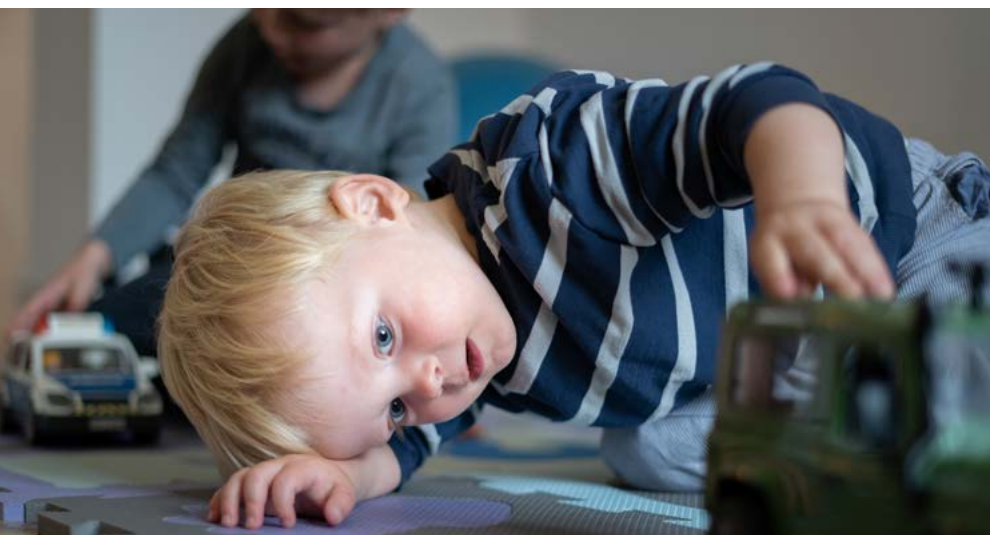
Flere kommunale embedsmænd og ledere peger på, at Kombus værktøjer kan bruges til andre børn i mistrivsel end børn som pårørende og med fordel kan udbredes til at omfavne andre målgrupper, fx hvis en forælder er fysisk syg. Dertil har flere af kommunerne inkorporeret Kombu i den almindelige kommunale drift, hvilket fremmer implementeringen, da Kombu ikke bliver "endnu et projekt", men et supplement til noget igangværende.

Ejerskab og ansvar

Evalueringen viser, at jo bredere opbakning og repræsentation på ledelsesniveau, der sætter Kombu på den kommunale dagsorden, des bedre implementering af fokus på børn som pårørende i familier med psykisk sygdom. Det er bl.a. med til at sikre ejerskab, ansvar, hurtigere beslutningsprocesser og afhjælpe at uomgængelige, udbredte og vedvarende kommunale omorganiseringer influerer u hensigtsmæssigt på Kombu-forløbet.

Behov for konkrete tilbud

Evalueringen peger på, at gruppeforløbene har været meget givende for de børn, der har deltaget. Nogle af kommunerne har haft problemer med at rekruttere børn til grupperne, hvilket hænger sammen med graden af opmærksomhed, faggrupperne har haft på tilbuddet og på at udbrede det. Kommunale fagpersoner har oplevet ikke at have indsatser til målgruppen, hvilket gør det svært at opretholde fokus på børn som pårørende, hvis der ikke findes noget at tilbyde dem. Børnegrupper er således også et væsentligt værktøj til at holde fokus på målgruppen – og ikke mindst hjælpe dem.

Udviklingsmuligheder

På baggrund af evalueringen har vi udarbejdet følgende udviklingsmuligheder i det videre arbejde med børn som pårørende i Kombu og som inspiration for andre aktører, der arbejder med denne målgruppe:

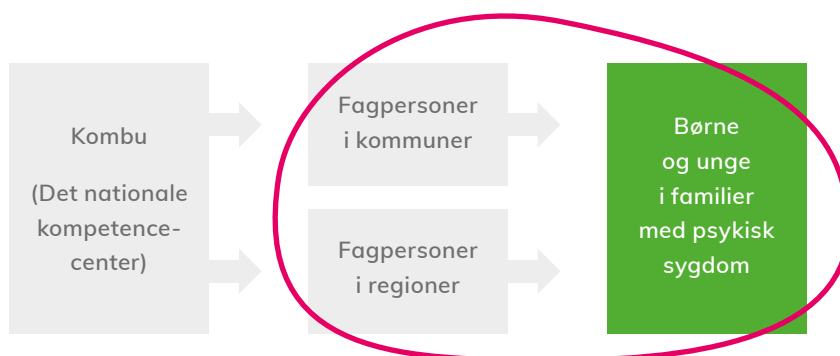
Overvej tilstrækkelig kapacitet og fortsat opkvalificering af fagpersoner: Datamaterialet peger, som beskrevet, på en stor tilfredshed med Kombus opkvalificeringsmuligheder (uddannelse og e-learningkurser). Dertil at der gerne skal være flere Faglige fyrtårne i kommunerne, end Kombu oprindeligt havde tænkt.

Klarere instrukser og afvigelsers betydning: Fagpersoner efterspørger, at Kombu giver klarere instrukser eller eksempler på, hvordan udbredelse af fx e-learning skal se ud på team- og personalemøder – herunder at det er mere fordelagtigt at gøre det i mindre grupper. Derudover skal Kombu tydeliggøre hvilke, og hvordan afvigelser fra Kombus kriterier har afgørende betydning for implementering af Kombu-elementer (fx ift. udvælgelse af hvem der skal uddannes til Faglige fyrtårne).

Sårbarhed og fokus på det lille barn: Det er tydeligt, at kompetenceløftet hos fagpersoner er en central forudsætning for, at børnene kan blive opsporet og få kvalificeret støtte. Derfor kan der med fordel tænkes i muligheder for overlevering af Faglig fyrtårns-rollen til eksisterende eller nye medarbejdere – så fokus på børn som pårørende ikke kun bæres af ildsjæle og lettere kan fastholdes i lyset af personaleomsætning. Fagpersoner peger også på et behov for flere værktøjer, der er målrettet det lille barn, samt en undersøgelse af hvilket kommunale tilbud der kan tilbydes denne målgruppe.

Den kommunale virkelighed: Det kan med fordel overvejes, hvordan der kan foretages tilpasninger i Kombu, der vil gøre elementerne mindre sårbare overfor de uomgængelige, udbredte og vedvarende kommunale omorganiseringer. I den forbindelse kan det undersøges, hvordan kommunale (fra top til bund) motivationer for Kombu kan styrkes, så det giver anledning til en bevidst og berettiget om-allokering af eksisterende ressourcer (i kroner, timer og ledelsesfokus) til fordel for Kombus målsætninger. Ydermere kan det overvejes, hvordan Kombu kan styrke sin konkurrencedygtighed ved enten at blive tilkøbt andre midlertidige projekter med ressource-rigelighed og/eller eksisterende forankrede og permanent finansierede kommunale driftsaktiviteter.

Næste skridt: Evalueringen peger også på, at Kombu bidrager til en kommunal kapacitet, der omslutter børn som pårørende – med faglige kompetencer, der potentielt kan gribe og kvalificeret støtte børnene og deres familier. Fremadrettet kunne det være interessant at undersøge virkningen af Kombus kompetenceløft i forhold til slutmålgruppen. Bliver børnene spottet og i hvilket omfang? Hvilken støtte og hjælp iværksættes, og har det en effekt? Her kunne det regionale og tværsektorielle aspekt også inddrages yderligere. Med andre ord kunne næste skridt være at undersøge, om Kombus arbejde gør en forskel for målgruppen børn som pårørende:

Baggrund

Baggrund

310.000 børn og unge i Danmark vokser op med en far eller mor med en psykisk sygdom, herunder ca. 122.000 med misbrug. Derudover antages det, at mindst 30.000 børn har en søskende med en psykisk sygdom. Vokser et barn op i en familie med psykisk sygdom, risikerer barnet i langt højere grad end andre børn at komme i social og faglig mistrivsel samt på længere sigt selv at udvikle psykisk sygdom (1).

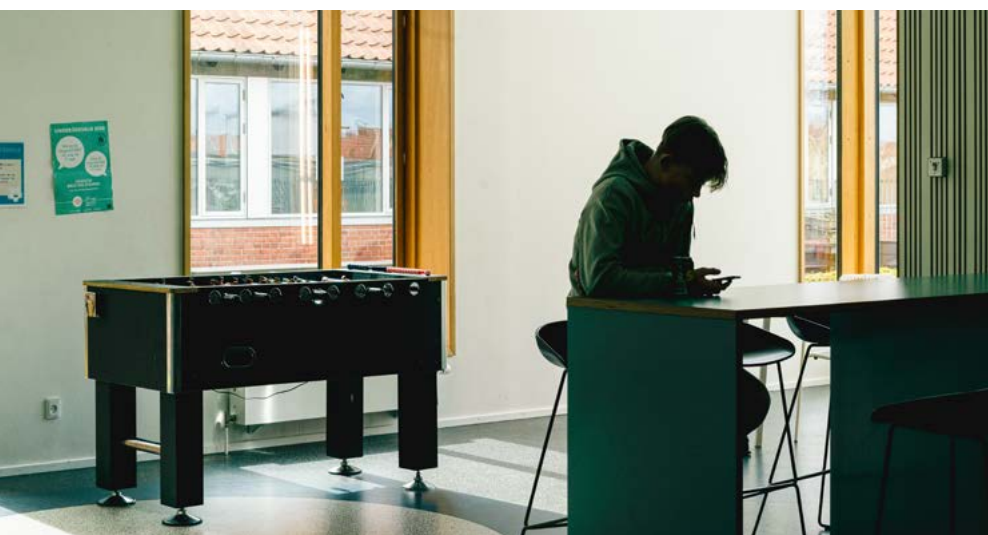
Hvert fjerde barn i Danmark mellem 0 og 18 år vokser altså op i en familie med psykisk sygdom, men op mod 70 % af disse børn modtager ingen hjælp. De er derfor både en udsat og meget overset gruppe, og der er brug for systematik i opsporingen og tilbud til disse børn.

Børn kan mærke og bliver påvirket af, når noget ikke er, som det skal være, og når deres forældre eller søskende påvirkes af psykisk sygdom. Hvor meget sygdommen påvirker barnet, afhænger af en række faktorer: bl.a. sygdommens art og sværhedsgrad, hvor længe den står på, hvor gammelt barnet er, når sygdommen bryder ud, og hvordan netværket omkring familien er.

Behovet for at udbrede viden og etablere indsatser, som tilgodeser og støtter børnene, er stort. Derfor gik Psykiatrifonden sammen med psykiatrien i Region Nord og Region Hovedstaden og etablerede Kombu med den fælles vision:

” At børn og unge, som vokser op i en familie med psykisk sygdom, får samme muligheder som andre for at leve et selvstændigt liv i trivsel.

Kombu er støttet af Sundhedsministeriet via satspuljemidler i en 4-årig periode fra 2019 med en overførelse af et mindre beløb til udbredelse af resultaterne i foråret 2023.

Kompetenceløft til fagpersoner

Kompetenceløft til fagpersoner

Kombu arbejder med at indsamle og formidle viden og redskaber, der støtter kommuner, regioner og frivillige organisationer i at udvikle organisatorisk kapacitet og faglige kompetencer til at opspore og tilbyde effektive indsatser til børnene, familierne og vigtige aktører i børnenes liv.

Psykisk sygdom i familier skal håndteres tværsektorielt i både den regionale psykiatri og i den kommunale borgernære indsats og gerne i samarbejde med kompetente private og frivillige organisationer. Kombu tager derfor udgangspunkt i anerkendelsen af, at der er behov for en helhedsorienteret indsats. Dette indebærer også, at de berørte børn og familier samt deres netværk altid har direkte adgang til viden og rådgivning, og at der arbejdes på en aftabuisering og afstigmatisering af psykisk sygdom i befolkningen.

Nedenfor beskrives to centrale nøgleaktiviteter i Kombu:

NØGLEAKTIVITETER

Opbygge viden om tidlig opsporing/indsats over for børn og unge samt om kvalificeret støtte.

Indsamle viden om de udfordringer, der er forbundet med at være barn/ung som pårørende samt viden om redskaber, metoder og forløb, der imødekommer disse udfordringer.

Formidling af viden til relevante fagpersoner, der har tæt kontakt til børn og familier og kan sætte ind.

Formidle og skabe let tilgængelighed til den viden, Kombu oparbejder – både blandt relevante fagpersoner og familier i hele landet samt øvrige relevante aktører.

Det har Kombu bl.a. arbejdet med ved at opbygge og samle ressourcer og værktøjer til fagpersoner på kombu.dk. Her kan fagpersoner bl.a. få:

RESSOURCER OG VÆRKTØJER

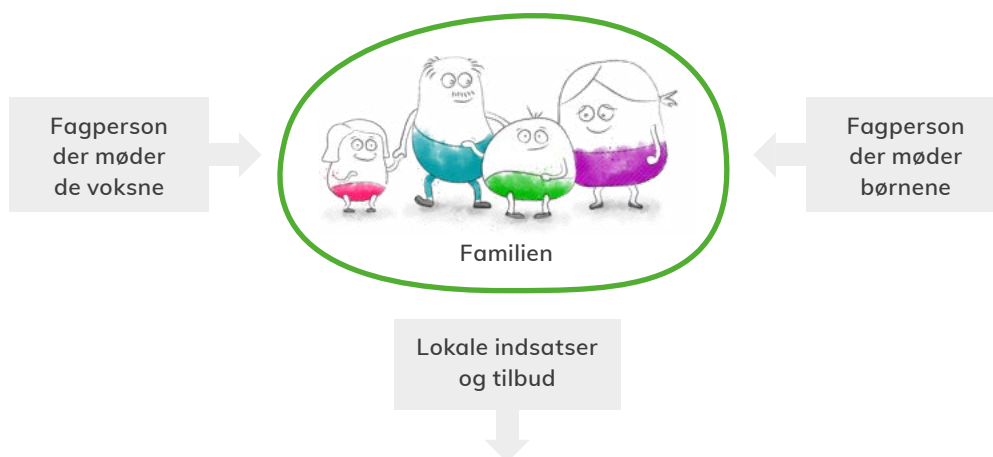
- Aktuelt bedste viden om målgruppen.
- Hjælp og rådgivning til, hvordan man tager samtalen med forældre og med barnet.
- Opkvalificering, som klæder fagpersoner på til at kunne hjælpe og støtte børnene og deres familier eller viden om, hvordan kommuner selv kan etablere og afholde børnegrupper.
- E-learning til fagpersoner, der arbejder med barnet eller den voksne.
- Database med et samlet overblik over kommunale, regionale og nationale tilbud til børn og unge, der vokser op i en familie med psykisk sygdom samt til forældre og fagpersoner.
- Værktøjskasse med en lang række konkrete værktøjer og guides, som kan bruges i det daglige arbejde med børn som pårørende.
- Hjælp og rådgivning til at igangsætte indsatser på området.

Ambitionen med Kombu er altså at være det naturlige første sted, hvor fagpersoner kan søge viden, rådgivning og værktøjer på området, da viden og fokus på børn som pårørende i familier med psykisk sygdom er en central forudsætning for, at målgruppen bliver opsporet og hjulpet.

Samarbejdskommuner: Arbejdspakker og rammer

Kombu arbejder for at skabe de bedst mulige betingelser for, at fagpersoner kan opspore, hjælpe og støtte børn som pårørende. Dette er bl.a. sket ved at etablere samarbejder med ni kommuner om et såkaldt Kombu-forløb med forskellige elementer fra Kombu – en slags arbejdspakke. Kombu-forløbet har fokus på at støtte kommunerne i at arbejde med specifikke tiltag på lokalt og kommunalt niveau.

Hensigten er at arbejde med tidlig opsporing af børnene, inden de bliver så dårlige, at der skal specialforanstaltninger til. Derfor er det helt centralt, at kommunerne opkvalificerer fagpersoner omkring hele familien – både fagpersoner på børne- og ungeområdet (skole, fritid og daginstitution) og på voksenområdet (jobcenter, socialpsykiatri, misbrugscenter m.fl.).

Startmålet var at indgå samarbejde med 14 kommuner, men pga. covid-19 og nedlukning af landet i marts 2020 blev det kun muligt at indgå samarbejde med 9 kommuner.

Kommunerne blev rekrutteret ved mails til samtlige børneungedirektører i alle 98 kommuner, markedsføring på Kombu og Psykiatrifondens kanaler samt ved at afholde to fysiske og et online-arrangement med Kommunernes Landsforening, hvor kommuner fra hele landet kunne høre om tilbuddet og tilmelde sig.

Hvis en kommune ønskede at blive samarbejdskommune, skulle de sende en ansøgning til Kombu i 2020-2021 og vælge model I eller II for deres forløb. Se modellerne i nedenstående figur:

KOMBU-FORLØB

Model I

- Opstartsmøde med styregruppe.
- Uddannelse af 20 Faglige fyrtårne.
- Uddannelse af 8 Faglige fyrtårne på voksenområdet.
- E-learning til fagpersoner – både dem, der møder førskolebarnet, skolebarnet og den voksne.
- Sparring til implementering af tidlig opsporing.

Model II

- Opstartsmøde med styregruppe.
- Uddannelse af 20 Faglige fyrtårne.
- Uddannelse af 4 Faglige fyrtårne på voksenområdet.
- E-learning til fagpersoner – både dem, der møder førskolebarnet, skolebarnet og den voksne.
- Sparring til implementering af tidlig opsporing.
- Uddannelse af fire gruppeledere.
- Sparring på implementering af børnegrupper samt tidlig opsporing.

Forskellen på model I og model II er, om kommunen ønsker at etablere børnegrupper. Dette er frivilligt, da mange kommuner har andre tilbud, de kan henvise til. Og da der skal sættes årlig finansiering af til børnegrupper, skulle dette ikke være en hæmsko for at styrke tidlig opsporing.

Forløbet i Kombu har været gratis for kommunerne, men for at blive samarbejdskommune opstillede Kombu følgende kriterier:

KRITERIER FOR SAMARBEJDSKOMMUNER

- Kommunen skal have et ønske om at ville arbejde med et særligt fokus på børn som pårørende på både børne/ungeområdet og på voksenområdet.
- Kommunen skal nedsættes en styregruppe, projektleder og arbejdsgruppe med medlemmer fra de forskellige forvaltninger. Disse skal sikre, at der arbejdes med at iværksætte og gennemføre tiltag i relation til ovenstående, og at en forankring kan implementeres efter Kombus udløb.
- Kommunen skal sende 20 medarbejdere fra børneområdet på Fagligt fyrtårn-uddannelse.
- Kommunen skal sende 4-8 medarbejdere fra voksenområdet på Fagligt fyrtårn-uddannelse.
- Faglige fyrtårne for børneområdet skal være tilknyttet kommunens skoler eller institutioner. Det skal tilstræbes, at de Faglige fyrtårne så vidt muligt spredes ud mellem kommunens skoler og institutioner. Dertil skal det tilstræbes, at kun en medarbejder (maks. to) uddannes fra hver skole eller institution.
- Faglige fyrtårne for voksenområdet skal være tilknyttet afdelinger, som til dagligt møder voksne i en udsat position: Jobcenteret, sygedagpenge, misbrugscenter m.fl.
- Alle Faglige fyrtårne deltager i en opsamlingsdag ca. et halvt år efter endt uddannelse.
- Har man valgt model II, skal der desuden uddannes fire medarbejdere til gruppeledere.
- Ved model II skal der i forløbet etableres børnegrupper.
- Kommunen skal deltage i en samlet evaluering. Hertil forventes deltagelse i interviews, samt at der udsendes et før og efter-survey til de involverede medarbejdere.

Som tidligere nævnt fik Kombu etableret samarbejde med ni kommuner, hvor otte ud af ni valgte model II for deres forløb. De sidste to kommuner blev dog først uddannet i 2022 grundet covid-19, hvorfor det kun er de første syv kommuners arbejde og erfaringer, der indgår i denne evaluering.

Samarbejdskommunernes arbejde i praksis: Organisering og fagpersoners aktiviteter

Som nævnt skal en projektkommune nedsætte en styregruppe, en projektleder og en arbejdsgruppe med medlemmer fra de forskellige forvaltninger. Disse skal overordnet følge Kombu-forløbet på vej og sikre deres fremdrift forankring – også efter samarbejdet med Kombu ophører. Organiseringen i kommunen sikrer også en tæt tilknytning og samarbejde med Kombu-sekretariatet, som skal medvirke til, at der skabes værdi i forløbet for både kommunerne, men som også kan bruges i Kombu fremadrettet. Organiseringen skal altså ikke ses som et bud på en drift- eller implementeringsmodel. Se gruppernes rolle og formål i figuren her:

ORGANISERING OG AKTIVITETER

Styregruppe:

Repræsenteret af øverste ledelseniveau fra børne- og voksenområdet (fx skolechefen, jobcenterchefen m.v.)

På den måde sikrer man bedst, at der kan rekrutteres Faglige fyrtårne, samt at e-learning efterfølgende prioriteres til resten af medarbejdergruppen.

Den øverste ledelse skal ligeledes tænke implementeringen af Kombu ind i de strategier, som de i forvejen har på børne- og voksenområdet.

Projektleder:

Sikrer at alle elementerne i Kombu implementeres.

I starten af forløbet har projektlederen et tæt samarbejde med Kombu.

Opfølgning ca. en gang pr. måned mht. at udbrede viden om Kombu til relevante forvaltninger og afdelinger, rekruttere faglige fyrtårne både på børne- og på voksenområdet, sikre at der er brugbare procedurer både på voksen og på børneområdet, undersøge hvilke tilbud kommunen har til familierne og hvis man ønsker børnegrupper, så skal kommunen udpege fire gruppeledere, som skal på gruppelederuddannelsen.

Arbejdsgruppe:

Projektlederens tætteste samarbejdspartner.

Er en vigtig enhed på det udførende niveau.

Det er igennem arbejdsgrupper, at konkrete initiativer og indsatser udvikles, planlægges, gennemføres og afrapporteres.

Arbejdsgrupperne står med andre ord i spidsen for implementeringen, for udviklingen af indikatorer og for konkretiseringen af Kombu.

Godt at have repræsentanter fra de områder /afdelinger hvor kombu-forløbet skal implementeres (skoleområdet, daginstitutionsområdet og voksenområdet).

Opkvalificering af fagpersoner

” Ja, helt sikkert ønsker vi viden! Jeg er dårligt klædt på – vi aner ikke, hvad vi skal gøre”, siger en lærer.

Et andet bærende element i Kombu er at opkvalificere fagpersoner på børne- og voksenområdet. Derfor uddannes lokale Faglige fyrtårne, og der gives et kompetenceløft til den samlede medarbejdergruppe og ledelse via e-learning med fokus på børn som pårørende i familier med psykisk sygdom. Grundidéen i opkvalificeringstilbuddene tager afsæt i følgende fem elementer:

DE FEM ELEMENTER

Viden:

Viden om, hvordan psykisk sygdom påvirker forældre, og hvilke konsekvenser det kan have for børn at være pårørende til forældre eller søskende med psykisk sygdom.

Legitimitet:

Hvorfor det er vigtigt med fokus på målgruppen, hvor mange børn drejer det sig om i deres kontekst, eller hvilken indflydelse det har på forældrenes trivsel og recovery.

Identifikation:

Hvad fagpersonerne skal være opmærksomme på for at kunne

identificere børnene og familierne – herunder redskaber og procedurer hertil.

Indsatser:

Hvordan og med hvilke indsatser kan fagpersonerne støtte børnene og familierne på deres lokale enhed? Hertil materiale, som kan understøtte fagpersonerne, og som hurtigt og relevant kan anvendes i praksis.

Anvisning:

Kendskab til tilbud, som kan støtte den specifikke målgruppe, når indsatserne på de lokale enheder ikke rækker.

Opkvalificering af 'Faglige fyrtårne'

Fagpersoner giver i Psykiatrifondens fagrådgivning og i Kombus undersøgelse 'Fra en fagpersons perspektiv' udtryk for at mangle kompetencer på området og ytrer et stort ønske herom (2).

Fagpersoner ønsker, at viden og kompetencer er tilgængelige og forankrede lokalt. De benytter i høj grad vejledning fra kollegaer, som har særlige kompetencer inden for et givent område, og vejledningen sker ofte ved team- eller personalemødet eller ved opslagstavlen i personalerummet.

Derfor skal kommunerne, jf. tidligere beskrevet kriterier, sende 20 medarbejdere fra børneområdet og ca. 4-8 medarbejdere fra voksenområdet på Fagligt fyrtårn-uddannelse.

Der er ikke tildelt ekstra ressourcer eller tid til de medarbejdere, der bliver Faglige fyrtårne, da børn som pårørende skal indtænkes på lige fod med andre mistrivelsesproblematikker som fx mobning, skilsmisse, sorg, somatisk sygdom m.m. Ydermere kan kommunerne uddanne lærere, pædagoger, socialrådgivere m.m., som allerede har en vejledende funktion, og på den måde sikre genkendelighed og anvendelighed, og at vejledning om børn som pårørende bliver naturligt indlejret på fx stuen, i skolen og i jobcenteret, som kan resultere i hjælp og støtte til børnene. Opkvalificeringen skal altså ses i forlængelse af allerede etablerede og kendte arbejdsgange.

Opkvalificeringen af Faglige fyrtårne har fokus på viden om børn som pårørende, hvilke konsekvenser psykisk sygdom kan have for forælderrollen, og hvordan dette kan påvirke barnet, herunder identifikation, indsatser og vejledning til den resterende personalegruppe.

På uddannelsen er der en vekselvirkning mellem oplæg, casebeskrivelser, øvelser samt diskussion. Undervisningen er praksisnær og dialogbaseret med god mulighed for at stille spørgsmål og reflektere over egen praksis. Redskaberne, som præsenteres på uddannelsen, kan omsættes direkte til egen lokal praksis. De Faglige fyrtårne vil desuden efter uddannelsen være i stand til at facilitere e-learning for deres kollegaer.

UDBYTTE HOS FAGLIGE FYRTÅRNE

- Kendskab til forskning om børn og unge, der vokser op med en forælder med psykisk sygdom.
- Kendskab til forskning om børn og unge med en søskende med psykisk sygdom.
- Viden om barnets/den unges behov for information om sygdom og behandling.
- Viden om tegn på mistrivsel hos barnet/den unge.
- Kendskab til indsatser og arbejdsgange for målgruppen i kommunalt regi.
- Viden om konkrete redskaber til fagfolk til dialogen med barnet/den unge samt forældrene.
- Viden om konkrete redskaber til arbejdet med målgruppen – som har så vel et forebyggende som intervererende sigte.
- Introduktion til e-learning kurset, som de Faglige fyrtårne skal præsentere for deres kollegaer.

Kompetenceløft til den resterende personalegruppe: e-learning

Udover ønsket om en særlig viden hos enkelte medarbejdere er det vigtigt, at den samlede personalegruppe og ledelse har en generel viden på området for at skabe fokus og tidlig intervention. Vi ved også, at vejledere ikke kan ændre praksis uden opbakning fra ledelse og den samlede medarbejdergruppe. Derfor er der et e-learning kursus, som den resterende personalegruppe skal gennemføre tilpasset et team- eller personalemøde. Kurset er af 30-45 minutters varighed og er opdelt i tre målgrupper: dem der møder det lille barn, dem der møder skolebarnet og dem der møder de voksne. E-learningen veksler mellem viden og øvelser.

FORMÅLET MED E-LEARNING TIL DEM, DER MØDER BØRNENE

- At få viden om børn og unge, der lever i hjem med psykisk sygdom.
- At kende til tegn på mistrivsel.
- At få viden og værktøjer til at kunne handle eller henvise, hvis man er bekymret for et barn.

FORMÅLET MED E-LEARNING TIL DEM, DER MØDER DEN VOKSNE

- At få viden om børn og unge, der lever i hjem med psykisk sygdom.
 - At få viden til at kunne handle i
- form af at få spurgt ind til børn, hvis man møder en voksen med psykiske udfordringer.

Opfølgningssgang

Ca. et halvt år efter fagpersoner har været på Fagligt fyrtårns-uddannelse afholdes en opfølgningssgang af Kombu. Her bliver alle Faglige fyrtårne inviteret – både dem, der møder børnene, og dem, der møder de voksne. På opfølgningssgangen er der fokus på det tværfaglige samarbejde, hvor der arbejdes med relationel koordinering. Kort sagt er relationel koordinering en forskningsbaseret tilgang til, hvordan koordinering og dialog mellem forskellige fag- og funktionsgrupper, som bidrager til løsning af en fælles opgave, kan styrkes. Begrebets ophavskvinde, den amerikanske professor Jody Hoffer Gittel, har via sin forskning vist, at bedre relationel koordinering hænger sammen med bedre trivsel, større effektivitet og bedre kvalitet i ydelserne (3).

Uddannelse af børnegruppeledere

Samarbejdskommunerne får også mulighed for at få uddannet fire gruppeledere, hvilket alle syv kommuner i denne evaluering har sagt ja til.

Med uddannelsen får fagpersonerne kendskab til udviklingspsykologi, legens betydning, mentalisering og børns behov, når forældreevnen er udfordret. De får redskaber og færdigheder til at afholde og lede grupper for børn af forældre med psykisk sygdom. Som gruppeleder vil man bidrage til, at børn lærer at mestre det svære livsvilkår, det kan være at vokse op med en syg forælder eller søskende (4).

UDDANNELSEN VARER FIRE DAGE OG GIVER FORUDSÆTNING FOR AT:

- Planlægge og gennemføre gruppeforløb for udsatte børn.
- Inddrage lege/aktiviteter til at fremme børnenes mestring, sammenhold og gensidige støtte.
- Anvende narrative, mestringsfremmende- og mentaliserende perspektiver på arbejdet.
- Arbejde med et udviklingspsykologisk perspektiv ift. børnenes adfærd.

Udover uddannelsen får gruppelederne tilbud om 2 gange supervision.

Ønsker man at iværksætte børnegrupper i kommunen, skal man udover selve gruppeforløbene forvente tid til koordinering, herunder tilmeldinger, markedsføring m.m. Vores erfaring viser, at man ca. bruger 10 timer pr. uge til en koordinator i opstartsfasen – senere kan man nøjes med færre. Derudover skal kommunerne beregne ca. 90 minutter pr. gruppeleder pr. gruppegang. Der skal altid være to gruppeledere, når man afholder grupper.

Tilbud om sparring til implementering af tidlig opsporing og børnegrupper

I forbindelse med etablering af tidlige opsporingsprocedurer i forhold til børn i familier med psykisk sygdom tilbyder Kombu telefoniske, online- og/eller fysiske sparringsmøder. Samarbejdskommunerne tilbydes, at Kombu afholder et indledende møde med styregruppen eller den gruppe, som skal starte indsatsen op. Afhængig af hvilken indsats kommunen vælger og deres behov, kan de modtage yderligere møder med arbejdsgruppen m.fl.

Overblik over implementering af Kombu

Kommunerne har haft meget forskellige tilgange til at implementere Kombu. De fleste af kommunerne nedsatte en styre- og arbejdsgruppe, og de kommuner, der ikke gjorde det, er også de kommuner, der har haft sværest ved at gøre brug af Kombu i perioden. Antallet af Faglige fyrtårne, der er blevet uddannet, har også været meget forskelligt, ligesom det har været forskelligt, hvilke faggrupper kommunerne har valgt at uddanne. Disse baggrundsvariable er vigtige at have for øje i følgende analyse, da Kombus implementering i høj grad hænger sammen med de kommunespecifikke strukturer, opbygninger, tilvalg og fravalg.

Nedenstående skema giver et overblik over, hvordan kommunerne implementerede de forskellige dele af Kombus arbejde. Kommunerne er anonymiseret som K1-7. Her ses, at K1 og K2 afviger mest fra de andre kommuner. 'Nej' dækker over de poster, der ikke blev oprettet i kommunen, og 'Ja' dækker over dem, der gjorde. 'Organisering af Kombu-forløbet' er, hvorvidt kommunen har taget Kombu-sekretariatets forslag til organisering af forløbet til sig.

Uddybende beskrivelse af forløbene findes i bilag, hvis man ønsker mere viden (bilag 1).

Analysedel 1: Kompetenceløft af fagpersoner

Analysedel 1: Kompetenceløft af fagpersoner

I evalueringens første del dykker vi ned i, om Kombu-forløbene i kommunerne bidrager til den centrale nøgleaktivitet i Kombu om at give relevante fagpersoner et kompetenceløft, der bidrager til tidlig opsporing og kvalificeret støtte til børn som pårørende.

Opkvalificering af Faglige fyrtårne

Der blev i kommunerne uddannet Faglige fyrtårne på børne- og voksenområdet. Kommunerne udvalgte selv medarbejderne til uddannelsen, men blev bedt om at tilstræbe, at de blev fordelt mellem skoler, institutioner og de afdelinger, der til dagligt møder voksne i udsatte positioner.

På børneområdet er opkvalificeringen en 3-dagsuddannelse og på voksenområdet en 1-dagsuddannelse, hvor begge områder deltager i en opsamlingsdag ca. 6 måneder efter endt uddannelse. Nedenstående model viser opbygningen og indholdet på uddannelsesdag 1, 2 og 3, som de Faglige fyrtårne på børneområdet deltager i, samt uddannelsesdagen på voksenområdet.

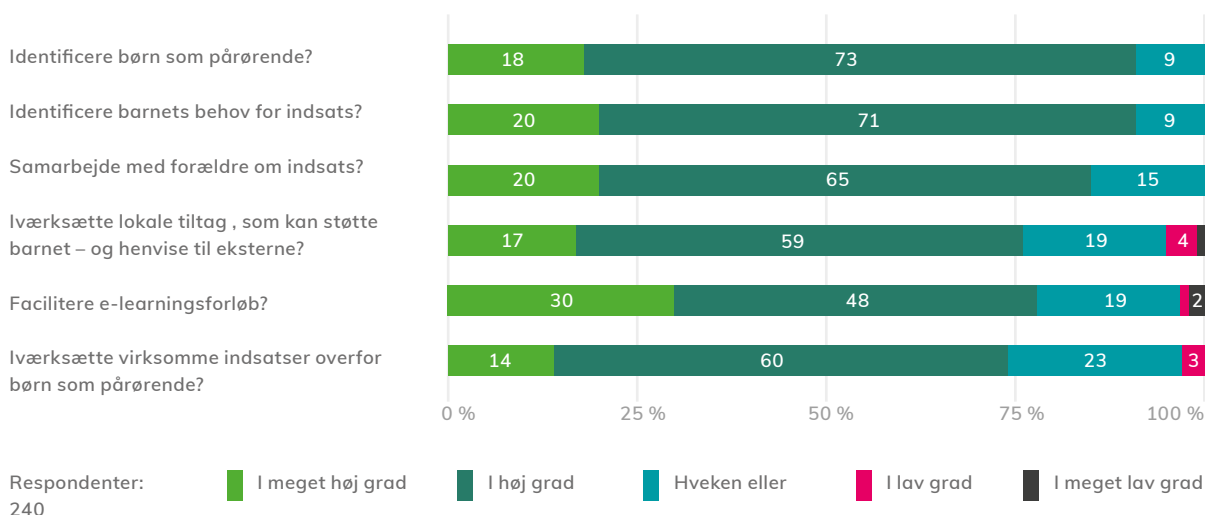
BØRNE- OG UNGEOMRÅDET			VOKSENOMRÅDET
Dag 1 Kaosdagen:	Dag 2 Frustrationsdagen:	Dag 3 Næste bedste skridt:	Dag 1 Uddannelsesdag:
Velkommen og introduktion til Kombu	Velkommen	Velkommen	Velkommen og introduktion til Kombu
Psykisk sygdom og børn som pårørende	Stigma og forforståelse	Netværkets betydning	Hvad er psykisk sygdom, og hvordan vil I møde det?
Erfaringer fra et børneperspektiv	Vores møde med forældre med psykisk sygdom	E-learningkursus	Hvordan påvirkes forældrene?
Fra en fagpersoners perspektiv	Når den psykiske sygdom fylder i familien	Handleplan	Hvorfor er det relevant for jer at sætte ind?
Guide til arbejdet med børn i mistrivsel	Case-arbejde	E-learning til dem, der møder voksne	Samtalen og jeres rolle
Gruppeøvelse	Opsporing af barnet	Videre støtte til barnet	E-learningkursus
Fagligt fyrtårn (opgaver og rolle)	Afrunding og tak for i dag	Tilbage til praksis	Redskaber og handlemuligheder
Øvelse		Sparring og rådgivning	Tilbage til praksis
Afrunding og tak		Opfølgingsdagen	Opsamling og tak for i dag

Som modellen viser, er uddannelsesformen opbygget med en vekselvirkning mellem oplæg, cases, øvelser samt diskussion. De Faglige fyrtårne på børneområdet får en længere uddannelse, da de sidder med den primære målgruppe – nemlig børnene.

Formålet med uddannelsen er, at de Faglige fyrtårne ved uddannelsens afslutning ved, hvordan psykisk sygdom i familien kan påvirke børn og identificere tegn herpå. Derudover er formålet, at de Faglige fyrtårne skal føle sig rustet til at støtte børnene og have samtaler om psykisk sygdom med forældrene. De gives viden om samtale- og vejledningsteknik, og de modtager konkrete redskaber til at blive mere kompetente til ovenstående. Derudover skal de Faglige fyrtårne føle sig motiverede til at anvende deres nye viden og redskaber i praksis. Fra en intern evaluering foretaget lige efter uddannelsen fremgår det, at de Faglige fyrtårne i høj grad føler et kompetenceløft inden for de målsætninger, Kombu har lavet for uddannelsesforløbet, som er beskrevet ovenfor.

Det fremgår også i følgende graf:

I hvor høj grad føler du dig rustet til at:

De Faglige fyrtårne, der deltager i denne evaluering, har været på uddannelsen for over 6 måneder siden og har dermed haft tid til at anvende viden og kompetencer i praksis. Det fremgår af de kvalitative interviews, at tilfredsheden med uddannelsen fortsat er høj. Især de Faglige fyrtårne på børneområdet er meget begejstrede, og de oplever, at de blev motiverede af undervisningen til at gå hjem og arbejde videre med tidlig opsporing af børn som pårørende. De giver udtryk for, at der er en god kobling mellem uddannelsen og deres arbejde i praksis, og det derfor er nemt at blive engageret i at skulle arbejde videre med målgruppen, og de oplever at være klædt på til at vejlede deres kollegaer i forhold til viden om børn som pårørende. En lille del af de Faglige fyrtårne oplever, at det er svært at omsætte de redskaber, de får på uddannelsen, til deres arbejde i praksis. Her nævner en bl.a., at de gerne ville have haft mere undervisning i, hvordan man helt praktisk går til en samtale med forældre om psykisk sygdom.

Der er nogle af de Faglige fyrtårne på voksenområdet, der oplever, at det ikke er tilstrækkeligt med en 1-dagsuddannelse og som godt kunne tænke sig mere uddannelse. De ønsker mere undervisning i, hvordan de hjælper en borger med psykisk sygdom, så de kan være med til at hjælpe børnene. De oplever især, at det er meget givende og oplysende, når de har haft undervisning på opfølgningsgangen med børneområdet, da det har givet dem viden om, hvordan de bedre kan arbejde sammen om familien og derved skabe en mere helhedsorienteret indsats.

Som tidligere beskrevet deltager alle de Faglige fyrtårne på en opfølgingsdag seks måneder efter endt uddannelse. Stort set alle de Faglige fyrtårne oplever dagen som ekstremt lærerig – især fordi både børne- og voksenområdet deltager på denne dag, og der er fokus på det tværfaglige arbejde. På opfølgingsdagen har de mulighed for at sparre med hinanden i små grupper, hvilket bidrager til, at mange af de Faglige fyrtårne opnår en viden om hinandens områder, som mange af dem ikke tidligere har haft. Formatet og indholdet på opfølgingsdagen er noget, som flere af de Faglige fyrtårne godt kunne tænke sig mere af, hvilket også udfoldes senere i evalueringen.

De Faglige fyrtårne, der også har fået gruppelederuddannelsen, oplever, at meget af indholdet går igen på de to uddannelser, hvorfor de anbefaler, at man i stedet sender andre på Fagligt fyrtårn-uddannelsen, så flest muligt erhverver sig viden om børn som pårørende.

Samlet set er de Faglige fyrtårne glade for uddannelsen, og de oplever at have fået en øget viden om børn som pårørende. De føler sig rustet til at vejlede deres kollegaer om børn som pårørende og oplever, at det er brugbar viden og praksisnære værktøjer, der kan anvendes i arbejdet med familier med psykisk sygdom. Det er positivt, at der er mange af de Faglige fyrtårne, som har et ønske om mere viden og desuden, ønsker, at undervisningen faciliteres på tværs af områderne, da det skaber en bedre grobund for at arbejde mere helhedsorienteret omkring familierne.

Faglige fyrtårnes varetagelse af rollen

Kombus formål med de Faglige fyrtårne er, at de skal fungere som særlige nøglepersoner på arbejdspladsen, hvor de skal anvende den specialiserede viden, de har fået om børn som pårørende i deres eget arbejde, og yderligere påtage sig ansvaret for at udbrede viden til andre ansatte på arbejdspladsen for at sikre et bredt kompetenceløft. Dette gøres gennem sparring og rådgivning til deres kollegaer samt udrulning af e-learning, som vil gennemgås i et separat afsnit.

Et centralt spørgsmål er, om de Faglige fyrtårne aktivt bruger deres rolle i samspil med kollegaer, eller om den øgede viden fra uddannelsen primært bruges i deres eget arbejde med borgere eller børn, hvorfor de er mere passive i deres rolle som Fagligt fyrtårn. Følgende vil de primære tendenser i den aktive og den passive rolle beskrives på tværs af børne- og voksenområdet, og slutteligt vil der fremgå forklaringer på, hvorfor de Faglige fyrtårne forvalter rollen forskelligt.

Overordnet oplever de Faglige fyrtårne at være glade for den øgede viden om og fokus på børn som pårørende til psykisk sygdom – og finder det anvendeligt i deres daglige arbejde. De oplever, at det er nyttigt i deres arbejde med borgere eller børn, og at det har givet dem en ekstra forklaringsfaktor, hvis det mistænkes, at et barn, en borger eller en borgers barn mistrives. For nogle Faglige fyrtårne er rollen begrænset hertil, hvorfor den øgede viden, de har fået, er noget, de primært anvender i eget arbejde. For Faglige fyrtårne på voksen- og børneområdet kan det være i samtaler med forældre om bekymringer i forhold til barnets trivsel eller at oplyse forældre om, hvordan psykisk sygdom kan påvirke barnet, samt hvilke indsatser og løsninger der kan være herpå. Særligt for de Faglige fyrtårne på voksenområdet er, at de oplever, at den viden, de har fået på uddannelsen, er nyttig i forhold til at afklare borgerens udfordringer i forbindelse med at finde den rette hjælp til at løse den problematik, de har opsøgt hjælp til. Det skyldes, at forældre ofte er meget påvirkede af at have et barn, som er i mistrivsel, hvorfor andre problematikker i livet vil træde i baggrunden som fx det at være uden arbejde. En del Faglige fyrtårne har oplevet, hvor afgørende det kan være for forløbet med borgeren, at de får afklaret, hvorvidt de har bekymringer om deres børn, da det kan være svært for borgeren at fokusere på sit eget forløb, hvis denne har et barn i mistrivsel derhjemme. For Faglige fyrtårne på børneområdet anvendes det også i samtaler med et barn, hvor nogle oplever at have fået øget fokus på at spørge barnet, hvordan det går i familien, og derved se bag om barnets adfærd i et forsøg på at opspore grunden hertil.

Ovenstående beskrivelse af Faglige fyrtårnes oplevelser med rollen er forholdsvis gennemgående på tværs af voksen- og børneområdet. Der er dog en del, der også påtager sig den vejledende og sparrende funktion over for kollegaer, hvorfor rollen bliver mere aktiv i samspillet med andre, når man udbreder viden om og råd til, hvordan man håndterer psykisk sygdom i familien i sit arbejde.

I datamaterialet er der en overvægt af fagpersoner, der aktivt bruger deres rolle som Fagligt fyrtårn i hverdagen. Det at gøre rollen aktiv er karakteriseret ved, at de udbreder information til deres kollegaer om, hvordan de kan anvende det Faglige fyrtårn i hverdagen til at opspore børn, som mistrives grundet psykisk sygdom i hjemmet. De Faglige fyrtårne forklarer, at de har brugt tid på at oplyse kollegaer om, at de kan komme til dem for råd og vejledning. De oplever, at det har været nødvendigt for dem aktivt at udbrede information om, hvad kollegaerne kan bruge dem til og har gjort det på bl.a. personalemøder og i hverdagen. Derudover har Faglige fyrtårne også printet materialer ud og lavet arbejdsmapper, opslagsværk, hængt plakater op og lavet brochurer for at informere og involvere deres kollegaer i Kombu. De Faglige fyrtårne oplever at blive brugt af deres kollegaer på forskellige måder – ofte som sparringspartner. På voksenområdet oplever de, at kollegaer kan have brug for viden, råd og/eller sparring om, hvordan man tager en samtale med en borger om, hvordan psykisk sygdom kan påvirke et barns trivsel, fordi der ikke nødvendigvis er kultur for, at de ansatte spørger ind til en borgers børn, da deres fokus er på forælderen. Det kommer bl.a. til udtryk i følgende citat fra et Fagligt fyrtårn i et jobcenter:

” Hvordan kan vi italesætte det over for forældrene, uden at de bliver sure? Altså den svære samtale. Så jeg synes egentlig, at der har været ret stort fokuspunkt på det. Det er noget af det, vi også har forsøgt i hvert fald at få indarbejdet”.

Der kan altså være en ekstra barriere for at skabe øget fokus på børn som pårørende på voksenområdet, da de Faglige fyrtårne skal nedbryde egne barrierer om ikke kun at have fokus på forælderen samt arbejde med deres kollegaers holdning til, at det ikke er en del af deres arbejde at spørge ind til børnene. Samtidig skal de opkvalificere kollegaerne i en sådan grad, at de føler sig trygge ved at spørge ind til børnene. Dette uddybes i afsnittet 'Den svære samtale'.

På børneområdet oplever de Faglige fyrtårne også at blive brugt til sparring og rådgivning af deres kollegaer – fx om hjælp og tilbud, de kan henvise til. Derudover bliver de anvendt som særlige bisiddere til bl.a. netværksmøder og skole/hjem-samtaler. Og flere har holdt oplæg og udbredt viden om børn som pårørende til en forælder med psykisk sygdom på forældremøder for at aftabuisere emnet og forklare forældrene, hvorfor de har fokus på det, og at det ikke skal tages personligt. En utilsigtet positiv effekt af det har været, at flere forældre efterfølgende selv har henvendt sig til de Faglige fyrtårne eller lærere for at informere om psykisk sygdom i hjemmet.

Ovenstående viser altså, at der er forskellige måder at gå til rollen som Fagligt fyrtårn på, hvor de alle oplever, at øget viden på området giver mening i deres eget arbejde, mens der er en overvægt, der også udfører rollen i aktivt samspil med kollegaer. Det findes yderligere, at det er nødvendigt for at indtræde i en aktiv rolle, at man som Fagligt fyrtårn påtager sig ansvaret for at udbrede viden til kollegaer om, hvordan man kan bruges i dagligdagen. Vi har også fundet forklaringer på, hvorfor de Faglige fyrtårne varetager rollen forskelligt, og især hvorfor nogle oplever at blive hindret i at have et aktivt samspil med kollegaer i deres rolle.

Fælles for mange af de Faglige fyrtårne, både på børne- og voksenområdet, er, at de mangler afklaring på, hvad rollen indebærer, og derved også hvor mange timer de må anvende på det. De mangler, at der fra start er en klar rettesnor for deres rolle som Fagligt fyrtårn på deres arbejdsplads, så når de kommer tilbage fra uddannelsen til deres praksis, ved de, hvad de skal iværksætte og hvornår. Mange af de Faglige fyrtårne oplever, at det er op til dem selv at definere rollen, hvorfor de, der ikke selv tager styringen og brænder for Kombu-forløbet, oplever, at projektet dør lidt ud. Hvis det bliver op til den enkelte at definere, kan det også ske, at en masse andre arbejdsopgaver kommer først, og så træder Kombu-forløbet i baggrunden. Den store grad af selvbestemmelse i rollen som Fagligt fyrtårn kan derfor både fungere som en styrke og en svaghed. En måde at imødekomme dette på vil være at give de Faglige fyrtårne nogle overordnede guidelines og idéer til, hvordan man lykkes med at udføre sin rolle.

Kompetenceløft til den resterende personalegruppe: e-learning

For at skabe et bredt kompetenceløft for de ansatte i samarbejdskommunerne har de Faglige fyrtårne en fast opgave i at udrulle e-learning til deres kollegaer. Hensigten er at give de øvrige ansatte en øget viden om børn som pårørende samt at gøre dem opmærksomme på Kombus værktøjer og hjemmeside – og vigtigst, hvordan de Faglige fyrtårne kan bruges.

Det fremgår, at næsten alle Faglige fyrtårne har udrullet e-learning. De, som ikke er kommet i mål med det, er fra samme kommune. De forklarer det med, at de ikke har fået instrukser fra deres projektleder i forhold til, hvordan de skulle gribe opgaven an, hvorfor det er faldet i baggrunden.

De Faglige fyrtårne, som har udrullet e-learning, er i evalueringen blevet spurgt til deres erfaringer med dette, hvor det fremgår, at der er flere forskellige måder, hvorpå man kan gøre det, og at fremgangsmåden kan have stor betydning for, hvordan de Faglige fyrtårnes kollegaer tager imod opkvalificeringen. Overordnet er de Faglige fyrtårne med mest positive erfaringer med udrulning af e-learning dem, som har udrullet e-learning til mindre grupper af kollegaer, hvor de også har afsat tid til at sparre og løse cases omkring børn som pårørende. Der er også nogle Faglige fyrtårne, der har gjort det på større personalemøder med blandede erfaringer, hvor de mest positive er dem, hvor de ansatte har fået mulighed for at sparre om det i mindre grupper også. De Faglige fyrtårne, som har valgt blot at sende links til e-learning til deres kollegaer, oplever, at det ofte ikke bliver prioriteret, hvorfor kollegaerne ikke opnår den opkvalificering, som er tiltænkt fra Kombus side.

Ovenstående indikerer, at det er nødvendigt, at de Faglige fyrtårne får klare instrukser om, hvordan udrulning skal foregå fra deres projektledere eller fra Kombus. Derudover er det fordelagtigt at udbrede e-learning i mindre grupper, da det er sådan, kollegaerne får mest mulig viden på området og på den måde indfrir formålet fra Kombus side om øget viden om børn som pårørende for alle relevante faggrupper i kommunen.

Nogle Faglige fyrtårne har påtaget sig ansvaret for også at vise e-learning til nye kollegaer, der ansættes, mens andre nævner, at det er en procedure, de er i gang med at finde ud af, hvordan de skal implementere i praksis. At vise e-learning til nye ansatte sikrer, at alle kollegaer har samme viden om børn som pårørende og er informeret om, hvordan man kan anvende de Faglige fyrtårne i dagligdagen. Denne procedure kan derfor være med til at forankre fokus på målgruppen.

De Faglige fyrtårne spørges også til, hvordan deres kollegaer har reageret på e-learning. Her har de fået overvejende positive tilbagemeldinger, og flere nævner, at deres kollegaer er blevet overraskede over, hvor mange børn der falder ind under målgruppen. Derudover har kollegaerne fundet det nemt at overføre det til deres daglige arbejde, hvor det har været hjælpsomt at gennemgå værktøjer og at få viden om, hvordan kombu.dk kan bruges. Desuden oplever en del af de Faglige fyrtårne, at e-learning har gjort de ansatte bevidste om, hvad Kombus er samt øget deres viden om, hvordan psykisk sygdom kan påvirke et barns og en families trivsel. Ovenstående indikerer derfor, at e-learning bidrager til at skabe et kompetenceløft for relevante faggrupper og er et hensigtsmæssigt værktøj, som kan bruges til at øge viden om og fokus på børn som pårørende.

Fagtelefon

I forbindelse med covid-19 fik Psykiatrifonden en ekstra bevilling, hvilket gjorde det muligt at lave en telefonisk rådgivning til fagpersoner, som kunne kontakte denne, hvis de sad med problemer om børn i mistrivsel og psykisk sygdom i familien. Dette tilbud var særligt smart til de Faglige fyrtårne, som var alene på deres arbejdssted og derfor ikke havde nogen at sparre med. De oplevede, at det var rart at få sparring og hjælp, og at de blev bedre klædt på til deres opgaver.

Fagtelefonen har dog ikke været brugt i det ønskede omfang og blev derfor nedlagt, hvilket flere Faglige fyrtårne udtrykker ærgrelse over. Dog er der mulighed for at blive tilbudt sparring med børnefaglige medarbejdere gennem Psykiatrifondens frivillige rådgivning, ligesom forældre ramt af psykisk sygdom her kan tilbydes 1-3 telefonsamtaler med en børnefaglig medarbejder.

Kombus værktøjer

Kombu har lavet en række værktøjer, der kan bruges til at arbejde med tre forskellige grupper: børn, unge og voksne. Værktøjerne indeholder konkrete samtaleguides, skabeloner og undervisnings- og informationsmateriale. Følgende vil nogle af værktøjerne, og hvordan fagpersonerne anvendte og forholdt sig til disse, blive gennemgået.

Hjemmeside

Som en del af Kombus målsætning om at give viden til relevante fagpersoner vedr. tidlig opsporing og kvalificeret støtte er der blevet udviklet en vidensportal – kombu.dk. Den skal sikre, at fagpersoner altid kan finde den nyeste viden og værktøjer til arbejdet med børn og unge i familier med psykisk sygdom. Ydermere er der lavet en oversigt over kommunale, regionale og nationale tilbud til børn og unge som pårørende samt til forældre og fagpersoner, hvilket er særligt effektivt, da mange ansatte mangler viden om, hvilke tilbud de kan henvise borgere og børn til.

Alle fagpersoner oplever, at hjemmesiden er meget informativ og brugervenlig, hvor den i deres daglige arbejde kan fungere som en "vidensbank" om målgruppen. Dette understøttes af data fra hjemmesiden, som viser, at brugernes gennemsnitlige besøgstid er 3 minutter og 44 sekunder, hvilket er relativt højt. Fagpersonerne oplever, at hjemmesidens viden og indhold både kan bruges som støtte til dem selv i deres eget arbejde med børn som pårørende, men især også som støtte til rådgivning af fx forældre eller andre kollegaer. De oplever, at forældrene føler sig mere aktive i deres forløb, når de selv kan søge på hjemmesiden og derfor få et bedre indblik i, hvilke reaktioner og oplevelser deres børn kan have ved at være pårørende til psykisk sygdom. Det giver samtidig borgeren en oplevelse af bedre at kunne forstå, hvorfor der bliver lavet forskellige indsatser til deres barn og mindsker deres oplevelse af, at der bliver taget beslutninger for dem og ikke med dem angående deres barn.

Desuden fremhæver flere, at de små videoklip på hjemmesiden er meget velfungerende til vejledning og samtaler med forældre eller børn, da de kan give dem en bedre forståelse for, hvordan børn som pårørende kan reagere, hvis de mistrives grundet psykisk sygdom i hjemmet. Samtidig fungerer videomaterialet godt, når de Faglige fyrtårne skal vejlede deres kollegaer om emnet. De oplever, at deres kollegaer synes, videoklippene er meget brugbare og relevante og især er gode, hvis man skal have genopfrisket viden om børn som pårørende til psykisk sygdom.

Hjemmesiden indeholder også en værktøjskasse, som er den anden mest besøgte side på hjemmesiden foruden forsiden. Her kan man finde en række værktøjer, som kan anvendes i arbejdet med borger eller barn – bl.a. samtaleredskaber, forskellige skemaer, handleplaner og batteriøvelser. Fælles for alle værktøjer er, at de kan aflaste nogle af de udfordringer, fagpersoner møder. Værktøjerne kan gøre “den svære samtale” lettere – fx snakkekortene, der viser nogle billeder, man kan tale ud fra med det formål at skabe et trygt og fortroligt rum, så man lettere kan spørge ind til forældrene og børnenes følelser. Nogle af fagpersonerne oplever, at redskaberne kan hjælpe med at tale med forældrene om psykisk sygdom på en måde, hvor det ikke virker så “farligt”, hvorfor de ansatte oplever at få nogle bedre kompetencer til at snakke om psykisk sygdom med forældrene. Derudover fremhæver mange, at særligt indskrivningsskemaer og samtalekort er vigtige værktøjer til “den svære samtale”.

De Faglige fyrtårne italesætter, at det kan virke mere naturligt og knapt så “snagende”, hvis spørgsmål om psykisk sygdom er en del af de indledende indskrivningsskemaer og dermed en generel procedure, de skal igennem med alle forældre og ikke kun dem, hvor de ansatte har en mistanke om psykisk sygdom i hjemmet. Mange kommuner har derfor brugt Kombus indskrivningsskema som inspiration til at opdatere egne indskrivningsskemaer og er meget positive om dette.

Hjemmesiden og værktøjerne kan derudover bidrage til at skabe et fælles sprog blandt de ansatte og skabe større sammenhæng på tværs af fagområder på baggrund af Kombu som fælles forståelsesramme – og ikke med baggrund i det område, de arbejder i til dagligt. Det kan gøre den helhedsorienterede indsats nemmere, da de ansatte taler ud fra samme referenceramme.

De værktøjer, som kan anvendes til at informere forældrene om, hvorfor det er vigtigt at tale om psykisk sygdom, hvor særligt forældrefolderen 'Kære forældre' fremhæves, kan være med til at afstigmatisere psykisk sygdom og øge tidlig opsporing. De Faglige fyrtårne oplever, at det klæder dem bedre på til at tale om psykisk sygdom på forældremøder. Her har de forskellige foldere (især forældrefolderen) været særligt gode at dele ud til forældrene.

Vigtig voksen

Et værktøj, som fagpersonerne har givet meget positiv respons på, er 'Vigtig voksen'-værktøjet. Vigtig Voksen har sit ophav i Psykiatrifondens børnegrupper, hvor det bruges som brobygning mellem gruppeforløbet og barnets hverdag på skolen. I Kombu er værktøjet blevet videreudviklet, så det kan bruges til at etablere en systematisk kontakt mellem barnet og en vigtig voksen fra barnets hverdagsliv. Formålet er at give barnet legitimeret fortrolighed og hjælp i hverdagen, som via materialet bliver konkret og synligt.

En Vigtig voksen er en voksen, der har en systematisk kontakt til barnet. Dette kan fx være ved at have fortrolige samtaler om svære ting eller blot en voksen, der er lidt mere opmærksom på barnet i hverdagen. Fem ud af syv kommuner oplever, at Vigtig voksen er et virkelig godt værktøj, da det sikrer, at barnet får ekstra omsorg og tillid. Særligt på skoleområdet er værktøjet blevet taget godt imod. Fx fortæller en projektleder om en oplevelse, hvor en Vigtig voksen havde en særlig effekt på et barn som pårørende og familien, da anvendelsen af værktøjet Vigtig voksen har givet familien en særlig ro, fordi barnets mistrivsel mindskes. Familien kunne derfor få mere ro på derhjemme, når de vidste, at der blev holdt ekstra øje med deres barn i skolen. Kommunen oplever derfor, at det er et værktøj, hvor man aktivt handler og skaber forandring for barnet og familien. Desuden oplever flere kommuner også, at Vigtig voksen kan bruges til andre børn i mistrivsel end børn som pårørende, og derfor er værktøjet i nogle kommuner bredt ud til endnu flere børnemålgrupper. Flere af kommunerne har inkorporeret Vigtig voksen i overgangsfasen fra børnehave til folkeskole for at sikre, at barnet har en stabil voksen i den overgang. Flere af kommunerne tiltænker derfor, at Vigtig voksen-værktøjet skal fortsætte selv efter Kombu-forløbet.

En udfordring, kommunerne oplever ved Vigtig voksen, er disponeringen af tid og ressourcer. De italesætter, hvordan de Vigtige voksne rigtig gerne vil opgaven og gerne vil bruge kræfter på det, men at det kan være svært, når der ikke er tid til det i deres skema. De er meget opmærksomme på, at den Vigtig voksen skal være en, der har tid og overskud til at kunne have den tætte relation, det kræver. Flere oplever derfor, at der ikke helt er klare rammer for, hvor meget tid der skal lægges i opgaven som Vigtig voksen, hvilket kan have betydning for, om det bliver implementeret.

Udfordringer ved værktøjerne

Fælles for mange af fagpersonerne på tværs af voksenområdet var en oplevelse af ikke at have behov for at benytte de forskellige værktøjer. Mange af dem følte i forvejen, at de kunne det stof, værktøjerne skulle "lære en", idet de i forvejen arbejdede med det i deres hverdag.

På skoleområdet er der blevet efterspurgt mere materiale til helt store børn i folkeskolen. I daginstitutionerne savner de flere værktøjer, der er målrettet de helt små, da nogle af værktøjerne har været sværere for dem at anvende i børnehaver eller vuggestuer. Bl.a. oplever de at mangle et tilbud såsom børnegrupper, de kan henvise børnene til, hvilket de ikke kan nu, da børnegrupper er tiltænkt børn fra 7-årsalderen og op. Derfor oplever de Faglige fyrtårne ikke at vide, hvad de skal tilbyde de helt små børn og familierne, når og hvis de opsporer dem. Dette kan også forklare, hvorfor Faglige fyrtårne på dagtilbudsområdet potentielt ville varetage deres rolle mere passivt, da det kan virke udsigtsløst, når de ikke har noget at tilbyde de børn og familier, de opsporer.

Erfaringer med børnegrupper

Samarbejdskommunerne har alle fået uddannet tre eller fire gruppeledere. Vi har spurgt gruppelederne om rekruttering af børn og om de Faglige fyrtårnes viden om børnegrupper. Samlet set er gruppelederne glade for gruppelederruddannelsen, og de giver udtryk for, at gruppeforløbene er enormt givende for de børn, der deltager. Projektlederne og gruppelederne oplever ligeledes at få positive tilbagemeldinger fra familierne, som oplever, at deres børn profiterer positivt af gruppen. Her en kommentar fra et Fagligt fyrtårn på en skole:

” Jeg kan i hvert fald fortælle jer, at vi allerede nu har virkelig mange positive tilbagemeldinger på, hvordan det altså ændrer nogle ting i de her børns liv. Og det er jo kun baseret på de her to grupper, der har været igennem. Men det har også givet os lidt ekstra, at vi bare allerede nu kan mærke, at det her bare gør en forskel. Så det har været virkelig ... Det har været virkelig godt.”

I forbindelse med rekruttering til børnegrupper har det været svært for nogle af kommunerne at rekruttere børn, og det har især været udfordrende at rekruttere de yngste børn. Kommunerne har løst dette problem ved at opstarte grupper, hvor der er større aldersspænd mellem børnene. Målgruppen for deltagelse i børnegrupper er børn i alderen 7-15 år. Grupperne sammensættes så vidt muligt efter alder, så man deltager i en gruppe med andre på nogenlunde samme alder som en selv. Ud fra datamaterialet er det tydeligt at se, at de kommuner, som er lykkedes med at rekruttere børn, er dem, hvor flere faggrupper og områder har haft fokus på tilbuddet, og hvor gruppelederne har formået at gøre opmærksom på tilbuddet. Gruppelederne har udbredt kendskabet til børnegrupperne forskelligt, men der, hvor der er størst udbytte, er, når de løbende har skrevet mails ud til de Faglige fyrtårne, og når de på skolerne har lavet opslag på Aula. Det må anslås, at når der skabes fokus på børnegrupperne via Aula og andre netværk, kommer der automatisk et øget fokus på børn som pårørende i familier med psykisk sygdom, som forhåbentlig kan føre til, at offentligt ansatte i højere grad end tidligere opsporer børn som pårørende, som har behov for børnegruppe eller lignende tiltag for at forebygge mistrivsel. Derved kan udbredelse af viden om børnegrupper også resultere i fokus på tidlig opsporing af børn som pårørende. Offentligt ansatte kan ofte opleve, at de ikke har tilbud eller indsatser til målgruppen, hvilket kan medføre, at det er svært at opretholde kendskabet til og viden om målgruppen, hvis det bliver nedprioriteret i kommunen. Børnegruppetilbuddet er altså et vigtigt tiltag, som bidrager til at vedligeholde de ansattes fokus på målgruppen og derved også til at opspore børn som pårørende.

En del kommuner har allerede afholdt to grupper – to om foråret og to om efteråret – og flere af samarbejdskommunerne fortsætter med børnegrupper til næste år, da kommunen har valgt at budgettere midler til at fortsætte med grupperne.

Ovenstående viser, at børnegrupper har den ønskede effekt på de børn, som deltager i gruppeforløbet, og at både gruppelederne og familierne er meget glade for tilbuddet.

Ikke alle kommuner er lykkedes med at rekruttere nok børn til grupperne, hvilket kan skyldes, at de Faglige fyrtårne og deres kollegaer enten har manglet kendskab til tilbuddet eller har iværksat lokale initiativer, der har støttet børnene. De kommuner, hvor gruppelederne har været aktive med annoncering, har også haft succes med at rekruttere nok børn. Rekruttering af børnene og fokus på børnegrupper kan medvirke til en tidlig opsporing af børn i familier med psykisk sygdom. Både denne og tidligere evaluering viser, at et børnegruppeforløb resulterer i øget trivsel hos børnene og familierne og derved er forebyggende i forhold til mistrivsel samt medvirker til at mindske risikoen for udvikling af psykisk sygdom senere hen i livet hos de børn, der har gået i børnegruppe.

Centrale faktorer i Kombus kompetenceløft og arbejds pakker

I dette afsnit undersøger vi centrale faktorer for et øget fokus på tidlig opsporing på baggrund af Kombusekretariatets målsætning om opkvalificering af fagpersoner og benyttelse af værktøjer i kommunerne.

I dagtilbuddene giver flere kommuner udtryk for, at der altid har været fokus på mistrivsel og opsporing, men at dette er blevet mere konkret, efter de har deltaget i Kombu-forløbet, og at de nu i højere grad ved, hvad de skal kigge efter. På voksenområdet har det hjulpet at øge fokus på børn som pårørende, da det gør det lettere for de ansatte at spørge ind til, hvordan det går med børnene. Flere giver udtryk for, at de oplever, at forældrene gerne vil fortælle om deres børn, bl.a. fordi deres eget forløb forværres, når deres børn er i mistrivsel. Fælles for alle tre områder er, at fokus på tidlig opsporing hjælper de ansatte til at spørge ind til børnene, fordi de får værktøjer til at åbne samtalen. Den tidlige opsporing kræver dog en tilstedeværelse i hverdagen i bl.a. skolen, da det er her, man kan opdage tegn på mistrivsel blandt børn. Samtidig kræver det, at man fortsat opretholder opmærksomhed på tidlig opsporing.

Kompetenceløft til den svære samtale – barrierer nedbrydes

I de forskellige interviews var “den svære samtale” et begreb, som gik igen hos de fleste fagpersoner. De fleste Faglige fyrtårne oplever, at det er udfordrende at spørge ind til og have samtaler med forældre om psykisk sygdom, og det er der flere grunde til. Der kan bl.a. være en frygt for at skade behandlingsalliancen, at forældrene bliver sure, eller at de ansatte mister den gode relation til forældrene, de har brugt lang tid på at opbygge. Dette underbygges både af Psykiatrifondens egne undersøgelser samt en undersøgelse foretaget af VIVE, “Barrierer og indsatser for borgere på kanten”, hvor fagpersoner fra jobcentre oplever, at det er grænseoverskridende at tale med familien om barnets trivsel (6).

Derudover kan det opleves som grænseoverskridende, fordi mødets udgangspunkt ikke nødvendigvis er psykisk sygdom eller barnets trivsel, hvorfor det kan være svært at vide, hvad man kan tillade sig at spørge ind til, hvilket et Fagligt fyrtårn fra et jobcenter beskriver. Hun føler, at det virker malplaceret i samtalen med borgeren at spørge ind til psykisk sygdom og borgerens børn, da det er sårbart for borgeren. Derfor har hendes afdeling ikke skrevet det ind i deres samtalskabelon.

Et andet Fagligt fyrtårn, der arbejder i kommunen som myndighedsperson, oplever også, at det er svært at tale om psykisk sygdom og dertil spørge ind til borgerens børn, fordi han føler, det kan gøre forældrene bange, når kommunen spørger ind til børnene, da der kan være en frygt for, at kommunen fjerner børnene. Som mennesker vil vi gerne undgå at gøre andre utilpasse, hvorfor man kan undlade at spørge ind til bestemte emner. Men hvis de Faglige fyrtårne ikke italesætter bestemte problemstillinger, kan det dog have en række negative konsekvenser. Mange af de Faglige fyrtårne giver udtryk for, at forældrene gerne vil tale om deres psykiske sygdom og gerne vil spørges ind til deres børns trivsel for derved bedre at kunne hjælpe deres børn. Men som et Fagligt fyrtårn i et dagtilbud forklarer, har det tidligere været tabubelagt at spørge ind til psykisk sygdom, og de vil ikke have, at forældrene tror, de snager i deres privatliv. Børneområdet oplever, at det er grænseoverskridende at tale om barnets trivsel med familien. Her kan det ligeledes opleves sådan, fordi man kan være nervøs for at italesætte nogle problematikker, man har observeret, da man kan være bange for at ødelægge samarbejdet med forældrene. Samtidig kan mistro blandt børn også være tabubelagt, og man vil derfor ikke bringe det op. Det Faglige fyrtårn i dagtilbuddet oplever dog, at Kombu-forløbet har bidraget til øget viden om, hvorfor det er vigtigt at opspore børn som pårørende, hvilket gør det nemmere at spørge ind til psykisk sygdom.

En overvægt af de Faglige fyrtårne oplever, at de efter at have været med i Kombu-forløbet har fået værktøjer og viden, som har medvirket til, at det er nemmere at facilitere og varetage “den svære samtale”. En af de Faglige fyrtårne fra voksenområdet har dog ønsket endnu mere konkret undervisning i, hvordan man griber “den svære samtale” an, da det er en udfordring for mange af hendes kollegaer.

Fælles er, at en del af de Faglige fyrtårne tilbyder at sidde med til møder med forældrene, hvis der skal tales om psykisk sygdom, og de Faglige fyrtårne tilbyder sparring med de øvrige ansatte før og efter møderne. De Faglige fyrtårne anvendes til at tage samtalen om psykisk sygdom med forældrene, som deres kollegaer ikke er vant til, hvilket gør alle mere trygge, og frygten for at miste relationen til barn og forældre træder i baggrunden. Samtidig hjælper de Faglige fyrtårne deres kollegaer i at oparbejde rutiner om at spørge ind til psykisk sygdom. Et Fagligt fyrtårn, som er ansat på en skole, oplever ligeledes, at hendes kollegaer har svært ved at tale med forældre, og hun motiverer sine kollegaer bl.a. med hjælp fra handlingsplaner og kontrakter udviklet af Kombu- sekretariatet. Der er hos de Faglige fyrtårne en fælles konsensus om, at Kombus værktøjer er nyttige i forbindelse med samtaler om psykisk sygdom i familier. Både børne- og voksenområdet bruger bl.a. værktøjet netværksblomsten, da det tager udgangspunkt i barnet – for at undgå, at forældrene bliver sure og mindske risikoen for at miste behandlingsalliancen. En overvægt af de Faglige fyrtårne oplever, at Kombu-forløbet har været med til at nedbryde barriererne i forhold til at snakke med forældre om psykisk sygdom, da der er lavet standardiserede skemaer, som giver forældrene en forklaring på, hvorfor de ansatte spørger ind til psykisk sygdom.

Ved at gøre det til en standard bliver det nemmere for den enkelte ansatte. Ligeledes arbejder de Faglige fyrtårne aktivt på skolerne med at udbrede kendskabet til og viden om Kombu, og hvorfor der spørges ind til psykisk sygdom. Dette gøres bl.a. på forældremøder, hvilket de Faglige fyrtårne på skolerne oplever, gør forældrene mere trygge. Et Fagligt fyrtårn på en skole fortæller, at efter hun havde holdt oplæg på en skole, henvendte forældre sig selv og fortalte om deres psykiske sygdom:

” Der skulle jeg selv have forældremøde, hvor jeg så på forældremødet fortæller, jeg har været på dette fantastiske kursus, og at jeg vil bare sige til dem, at hvis de oplever noget derhjemme med deres børn eller med sig selv eller med et eller andet derhjemme, så skulle de komme og fortælle os det, fordi det var rigtig, rigtig vigtigt, at vi vidste, hvad der måske kunne være grunden til en mistrivsel. Og på baggrund af det kommer der faktisk en mor og fortæller mig, at hun faktisk er, at hun er blevet sygemeldt med depression. (...) jeg havde nogle forældre, hvor det gik op for dem, at gud ja, det kunne det også være, for der kom, eller der var en forælder, der også skrev til mig 'jeg har faktisk også været sygemeldt med stress i et stykke tid'. Nå okay, det var jo også rart at vide. Så jeg tror også, at jo mere vi får italesat de her ting, og det er jo over ... det jo ikke noget, der sker sådan lige med et knips, og så bliver det helt legitimt at snakke om, for det er det bare ikke, vel? Altså de synes, at det er svært at snakke om.”

Udfaldet af at skolerne vælger at holde oplæg på forældremøderne og italesætter, hvorfor skolen spørger ind til psykisk sygdom, gør altså, at forældrene bliver så trygge, at de selv henvender sig til personalet og fortæller om psykisk sygdom i familien. Skolen får derved hurtigere mulighed for at tilbyde forbyggende hjælp, som kan afhjælpe mistrivsel hos børnene.

Der er en lille del af de Faglige fyrtårne, som ikke oplever det som et problem at spørge ind til psykisk sygdom i familierne, og det er især de Faglige fyrtårne, som i forvejen arbejder med psykiatriske problemstillinger, såsom Faglige fyrtårne fra børne- og familiecentre samt fra psykiatrien på voksenområdet. Fælles for dem er, at de har bred erfaring med at tale med familierne om psykisk sygdom. De oplever, at familierne bliver lettede, når der spørges ind til det, og de ansatte sætter ikke spørgsmålstegn ved, at det selvfølgelig er noget, der skal tales om. Det illustrerer meget godt forskellene på, i hvor høj grad der tales om psykisk sygdom i de forskellige arenaer, forældrene befinder sig i, hvilket er med til at understrege, hvor vigtigt det er, at et kompetencecenter som Kombu udbreder viden om og fokus på børn som pårørende – især på almenområdet som skoler og dagtilbud. Det kan medføre, at familierne får en mere helhedsorienteret behandling, og at de får en oplevelse af, at det er muligt for dem at være åbne om psykisk sygdom overfor alle de faggrupper, de og deres børn møder i hverdagen.

Nye procedurer og arbejdsgange

En anden markør for øget fokus på tidlig opsporing i kommunerne er, om der er blevet indført nye 'Spørg til børnene'-procedurer som følge af deltagelse i Kombu-forløbet. Kombu-sekretariatets hensigt med at introducere kommunerne for procedurerne er at opsamle de gode tiltag, der er i kommunerne – og her er 'Spørg til børnene'-procedurer med til at skabe en koordineret indsats blandt de ansatte, så det ikke bliver den enkeltes ansvar, men et fælles. En vigtig pointe i forhold til at få udviklet 'Spørg til børnene'-procedurer er, at kommunerne skal kunne hjælpe målgruppen videre til andre tilbud, hvis der er behov for det – både for at hjælpe målgruppen, men også for at passe på de ansatte. Derfor er det vigtigt, at fokus er på at få synliggjort både interne og eksterne handlemuligheder.

Det er forskelligt fra kommune til kommune, i hvor høj grad de har indført procedurer og arbejdsgange efter deltagelsen. Særligt har flere kommuner fokus på at implementere 'Spørg til børnene' som en fast del af samtalerne på voksenområdet. På voksenområdet i K6 og K7 er 'Spørg til børnene' skrevet ind som fast procedure til den første samtale med forældrene. I K3 har der været tale om at lave en lignende samtalskabelon, også ved startsamtaler på skole- og dagtilbudsområdet, men dette er ikke implementeret endnu, fordi emnet er følsomt. For at imødekomme emnets følsomhed har flere kommuner indført en samtale om Kombu og børn som pårørende på forældremøder. Dermed kan 'Spørg til børnene' opstå ud fra et allerede italesat emne, så forældrene også ved, at det er en del af kommunens procedure, og ikke fordi personalet vil snage i familien. Flere af kommunerne har enten indført eller vil indføre at spørge til psykisk sygdom ved startsamtaler, og i K5 er der en procedure om, at det Faglige fyrtårn tager samtalen, hvis kollegerne har svært ved det. Flere af kommunerne har fået cementeret det Faglige fyrtårn som den person, de andre kan opsøge, hvis de er i tvivl om noget. Derudover har flere af kommunerne har også lavet procedurer om at udbrede viden gennem e-learning eller fælles vidensportal, så nye kolleger kan blive introduceret til Kombu. Procedurer og arbejdsgange for Kombus værktøjer er med til at bibeholde et fokus og en anvendelse af den viden, Kombu-forløbet har givet, hvorfor de kommuner, der har indført nye procedurer efter forløbet, har gode forudsætninger for tidlig opsporing af børn som pårørende.

Analysedel 2: Implementering og organisering

Analysedel 2: Implementering og organisering

Hvordan kommunerne har valgt at implementere og organisere deres Kombu-forløb, herunder de forskellige elementer, har ifølge datamaterialet haft stor betydning for, hvorvidt Kombu- sekretariatets intention om at lave et kommunalt kompetenceløft, der giver fagpersoner viden og værktøjer til tidlig opsporing og kvalificeret støtte til børn som pårørende – på kort og lang sigt.

I dette afsnit undersøges succesfuld implementering af Kombu-forløbet, hvilket dækker over, at børn som pårørende, der er en overset gruppe, skal være på lystavlen hos fagpersoner og kommunen. Børn som pårørende skal, som tidligere nævnt, således være et fokus, der er forankret på lige fod med andre dagsordner om børn og unges trivsel.

Kombu har anbefalet projektkommunerne at nedsætte en styregruppe, en arbejdsgruppe og en projektleder, som gerne skulle repræsentere de forskellige forvaltninger. Grupperne skal sikre, at der arbejdes med at iværksætte og gennemføre tiltag i forbindelse med Kombu-forløbet, og at en forankring implementeres efter forløbets udløb. I Kombu har man bevidst valgt at lade kriterierne til kommunerne være en rettesnor og ikke et ultimatum. Det betyder, at kommunerne har haft forholdsvis stor indflydelse på, hvordan de vælger at organisere og implementere deres forløb.

De fleste af kommunerne nedsatte en styre- og arbejdsgruppe, og de kommuner, der ikke gjorde det, er også de kommuner, der har haft sværest ved at gøre brug af Kombu i perioden. Antallet af Faglige fyrtårne, der er blevet uddannet, har også været meget forskelligt, ligesom det har været forskelligt, hvilke faggrupper kommunerne har valgt at uddanne. Disse baggrundsvariable er vigtige at have for øje i følgende analyse, da Kombus implementering i høj grad hænger sammen med de kommunespecifikke strukturer, opbygninger, tilvalg og fravalg. Nedenstående skema giver et overblik over, hvordan kommunerne implementerede de forskellige dele af Kombus arbejde. Kommunerne er anonymiseret som K1-7. Her ses, at K1 og K2 afviger mest fra de andre kommuner. 'Nej' dækker over de poster, der ikke blev oprettet i kommunen, og 'Ja' dækker over dem, der gjorde. 'Kommer' dækker over dem, der endnu ikke var oprettet ved evalueringen, men som er tiltænkt at blive oprettet. 'Organisering af Kombu-forløbet' er, hvorvidt kommunen har taget Kombu-sekretariatets forslag til organisering af forløbet til sig.

Variable	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
Fagligt fyrtårn (skole)	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Fagligt fyrtårn (daginstitution)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Fagligt fyrtårn (voksen)	Ja	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Styregruppe	Ja	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Arbejdsgruppe	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Børnegruppe	Vides ikke	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Organisering af Kombuforløbet	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

Vi har i evalueringen identificeret seks præmisser med afgørende eller vigtig betydning for implementeringen af et fokus på børn som pårørende hos fagpersonerne omkring børnene og familierne. Dog skal det påpeges, at der ikke er nogen kommuner, hvor implementeringen grundlæggende er fejlet. De seks præmisser vil derfor kunne forbedre anbefalingerne til fremtidige kommuner og gøre implementeringen nemmere og mere effektiv.

Seks grundpræmisser for implementering

Følgende afsnit gennemgår de seks præmisser og er baseret på udtalelser fra projektledere, medlemmer af styre- og arbejdsgrupper samt Faglige fyrtårne for at få det nødvendige indblik i, hvordan beslutnings- og udførelsesprocessen har været ift. implementeringen og organiseringen af Kombu-forløbet. Præmisserne har vist sig at være særligt vigtige for kommunernes proces med at implementere Kombu, og samtidig er det også nogle områder, hvor Kombu ikke på forhånd har opstillet nogle krav til kommunerne om best practice. Formålet med dette afsnit er derfor at blive klogere på, hvad der kan have stor betydning for succesfuld implementering. Samtidig skal det understrege hvorfor og hvordan, man skal være opmærksom på disse præmisser, når man udruller eksterne forløb i kommunale organisationer.

DE SEKS PRÆMISSER

1) Kombus adaptationsevne	4) Repræsentation og ejerskab
2) Samarbejde	5) Lederfokus og tid
3) Udvælgelse af Faglige fyrtårne	6) Kommunal omorganisering og afvigelse fra kriterier

Kombus adaptationsevne

Dette afsnit hviler især på projektledernes opfattelse, da de har haft den største indflydelse på implementeringen. Der er imidlertid mellem alle de kommunale deltagere enighed om, at Kombu-forløbet har været nemt at omsætte. Det fremhæves, at værktøjerne og e-learning fagligt kan opkvalificere mange ansatte til at have fokus på børn som pårørende og tidlig opsporing. De Faglige fyrtårne har fundet, at hjemmeside og værktøjer har været nyttige. Flere kommuner nævner, at det er en fordel, at et fokus på børn som pårørende passer ind i det, de gør i forvejen, mens andre ønsker mere konkrete anvisninger på driften af Kombu-forløbet. Mange af kommunerne er i forvejen i gang med andre forløb og projekter. I nogle kommuner oplever de, at disse overskygger Kombu, fordi de føler sig bombarderede med projekter, der aldrig når at blive forankret. Kommunerne har derfor oplevet at skulle kæmpe for at systematisere Kombu-forløbet, så det indgik i medarbejdernes hverdag. Flere af kommunerne har haft held med at inkorporere Kombu-forløbet i andre igangværende projekter. Det viser sig, at det kan være med til at fremme implementeringen af Kombu, hvis det har kunnet fungere som et supplement til de større projekter, som kommunerne er forpligtede til at implementere. Det kan altså med fordel overvejes, hvordan Kombu-forløbet kan styrke sin konkurrencedygtighed gennem enten andre midlertidige projekter med ressource-rigelighed og/eller eksisterende forankrede og permanent finansierede kommunale driftsaktiviteter.

Styrk samarbejdsflader

Kombu-forløbet har krævet samarbejde mellem mange forskellige parter, hvilket har stillet krav til både projektledere, styre- og arbejdsgruppemedlemmer, Faglige fyrtårne og Kombu selv. Dette fremtræder tydeligt i datamaterialet, hvor et godt og tæt samarbejde mellem relevante parter, som er nævnt ovenfor, gør implementerings- og organiseringsprocessen mere gnidningsfri, og derfor øger det sandsynligheden for at opnå succesfuld implementering.

Samarbejde med Kombu:

Overordnet er der ikke nogen, der har haft negative inputs ift. samarbejdet med Kombu og Psykiatrifonden. Størstedelen oplever et godt samarbejde med Kombu. De oplever, at de hurtigt har fået svar, hvis de har sendt en mail, når de har været i tvivl om noget. Og de har desuden oplevet at få god sparring og oplevet et generelt godt samarbejde. Én kommune oplever, at de ikke har haft et stort behov for at samarbejde med Kombu, da de har valgt at lægge Kombu-forløbet ind under et andet og større projekt i kommunen. I kommunen er Kombu-forløbet generelt er trådt lidt i baggrunden.

Disse forskellige behov hos kommunerne kan tegne et billede af, at samarbejdet mellem Kombu og kommunerne er vigtigt ift. at opnå implementering. Det skyldes, at kommunerne kan søge støtte og rådgivning ift. problemstillinger, der kan opstå ifm. indkøring af forløbet. Dette kan fx være ift. udrulning af e-learning eller motivation af Faglige fyrtårne. Derudover nævner de projektledere, som har været særligt positive, at det har været rart at kunne søge en form for bekræftelse for at være sikre på, at de gjorde det mest hensigtsmæssige.

Kombu fungerer som eksperter ift. implementering og organisering af forløbet og skal anses som en form for vidensbank med information om værdifulde erfaringer, andre kommuner har gjort sig i implementerings- og organiseringsprocessen. Derfor er det vigtigt, at Kombu er behjælpelig, hvis kommunerne har brug for råd og sparring. Størstedelen af projektlederne oplever, at Kombu har udfyldt denne rolle yderst tilfredsstillende.

Kommunens interne samarbejde:

Et godt samarbejde mellem de forskellige aktører (arbejdsgruppe, styregruppe, projektleder og Faglige fyrtårne) fremmer i høj grad implementeringsprocessen. Det er betinget af, at projektlederen kommunikerer klart og har et overblik over processen. Det er vigtigt, at projektlederen fungerer som tovholder, og at de andre aktører opfatter projektlederen som en, de kan henvende sig til.

I K7 fremhæver de Faglige fyrtårne, at projektlederen også har stået til rådighed, når de havde spørgsmål og været deres talerør, når det kom til bl.a. forventningsafstemning med ledelsen. Samtidig beskriver de, at projektlederen har virket engageret og sikret, at forløbet ikke løb ud i sandet, hvilket smittede af på deres engagement. Projektlederen giver omvendt også udtryk for at være bevidst om, at de Faglige fyrtårne skal mindes om Kombu og har således påtaget sig rollen som tovholder. Dette står i kontrast til K2, hvor projektlederen har lagt vægt på, at de Faglige fyrtårne selv har valgt at være det og derfor skal prioritere Kombu og holde gang i det selv, hvilket har resulteret i, at flere af de Faglige fyrtårne er sprunget fra. Flere af de andre kommuner giver ligesom K7 udtryk for, at det, der virkelig har betydet noget for samarbejdet, har været projektlederens indsats som tovholder. Det viser sig altså at gå igen, at når projektlederen er hurtig til at svare fyldestgørende på spørgsmål, huske andre på Kombu og har udvist engagement og initiativ, har samarbejdet og implementeringen fungeret godt.

I K4 har projektlederen også brugt arbejdsgruppen til sparring om, hvordan de skulle undgå at belaste medarbejderne og samtidig implementere Kombu gennem små greb i det daglige, hvilket var et vigtigt punkt for, at kommunen overhovedet kunne implementere Kombu. Dette tyder altså på at kommunens interne samarbejde har stor betydning for, hvorvidt børn som pårørende er på lystavlen blandt fagpersoner.

Udvælgelse af Faglige fyrtårne

Det har stor betydning for implementeringen af et fokus på børn som pårørende, hvor mange Faglige fyrtårne der uddannes. Jo flere der uddannes, jo større er sandsynligheden for implementering. Datamaterialet peger på, at der gerne skal være ansat mindst et Fagligt fyrtårn i hver daginstitution, mindst ét og gerne to Faglige fyrtårne på skolerne og gerne seks eller flere Faglige fyrtårne på voksenområdet. Dette afviger fra Kombusekretariatets oprindelige kriterier til kommunerne, som lød: "Det skal tilstræbes, at kun en medarbejder (maks. to) uddannes fra hver skole eller institution." Evalueringen peger altså på, at jo flere, jo bedre. I en af kommunerne giver de Faglige fyrtårne udtryk for, at de godt kunne tænke sig at have et tættere samarbejde med andre Faglige fyrtårne. De italesætter, at de internt bruger hinanden meget til at sparre, og at de forestiller sig, at det må være meget vanskeligt at være Fagligt fyrtårn alene. I en anden kommune giver et Fagligt fyrtårn udtryk for netop dette – at hun kører lidt "sit eget show", da hun ikke kan sparre med andre i forløbet og derfor føler, at rollen er ved at dø lidt hen. Derfor er det vigtigt, at der er tilstrækkelig med Faglige fyrtårne placeret rundt i kommunen, da det øger den helhedsorienterede indsats om børn som pårørende. Flere af de Faglige fyrtårne italesætter, at de gerne vil have mere tværsektionelt arbejde, fordi de kan få bedre kendskab til de forskellige områder og tilbud i kommunerne og sparre med og inspirere hinanden. På baggrund af de Faglige fyrtårnes udtalelser vil det også anbefales, at man sikrer, at almenområdet (skoler, daginstitutioner m.m.) har nok Faglige fyrtårne til at få indsatsen til at leve, inden man kigger på de mere specialiserede områder, fx børne- og familiecentre m.m. Nogle af de udvalgte Faglige fyrtårne har i forvejen meget viden om området, hvorfor man bør være opmærksom på, hvilke faggrupper man uddanner.

Repræsentation og ejerskab

Der viser sig en tendens til, at jo bredere repræsentation, der findes i styre- og arbejdsgruppe, des bedre implementering af Kombu-forløbet. Dette hænger også sammen med, at de, der sidder i grupperne, føler et større ejerskab over Kombu og dermed også ansvar for implementeringen. I en kommune giver et medlem af arbejdsgruppen udtryk for at være engageret og stolt af Kombu-forløbet og holder det således også i gang ud fra en egen interesse. I en kommune imødekom de problematikken om repræsentation og ejerskab, da arbejdsgruppen blev sammensat ved at spørge relevante afdelingsledere, hvem der kunne have interesse i at være med. Derfor var der engagement fra start og samtidig en bred repræsentation af mellemledere, som selv havde valgt at være med. Dette kan dog vise sig at gøre den langsigtede forankring skrøbelig, da forløbet bæres af dem, der personligt finder Kombu interessant. I en anden kommune italesætter et medlem af styregruppen problematikken ved et skiftende ejerskab.

” Så er der en, der går på barsel, så er der en, der skifter job [...] en, der ikke prioriterer det her [...] Så det var derfor, jeg blev sat ind fx i styregruppen. Når der kommer så stor udskiftning, så forsvinder ejerskabet også, oplever jeg [...]”

Særligt hvis der har været udskiftning blandt projektlederne, har det været svært at overlevere Kombu til nye medarbejdere, hvilket har givet sværere vilkår for at rulle forløbet ud. Derudover har der også været skift blandt Faglige fyrtårne, hvilket har været et problem, da kommunerne ikke havde lagt planer for at uddanne nye Faglige fyrtårne, og de tilbageværende risikerede at komme på overarbejde. Der er altså risiko for, at Kombu fortaber sig, fordi ejerskabet drukner i udskiftning blandt personale, hvorfor det skal sikres, at Kombu ikke kun bæres af ildsjæle, men implementeres bredere – og at der tænkes i muligheder for overlevering til eksisterende eller nye medarbejdere.

Lederfokus og tid

Det er vigtigt for implementeringen, at der er fokus på forløbet på ledelsesniveau – både på afdelingslederniveau hos de Faglige fyrtårne, men også i styre- og arbejdsgrupperne, hvor det kan fremme implementeringen, at der både sidder mellemledere og centerchefer med i beslutningsprocesserne omkring forløbet. På den måde sikres en bred repræsentation, hvor flere ledere holdes til ansvar for at tage ejerskab over at udbrede Kombuforløbet til deres medarbejdere. I en kommune giver de udtryk for at mangle kommunikation mellem den øverste ledelse og de Faglige fyrtårne, da der ikke har siddet mellemledere i arbejdsgruppen. De har haft Faglige fyrtårne til at sidde i arbejdsgruppen, hvorfor de har manglet beslutningstagere, som kunne kommunikere mellem grupperne og således lukke hullet mellem overblik og forståelse for dagligdagen. Lederfokus er med til at drive forløbet, og giver det en status af at være vigtigt. Dette fokus kan fungere som en form for bulldozer ned gennem organisationen, hvor ansatte ikke vil opleve forhindringer, når de udøver deres rolle i forbindelse med Kombu, og samtidig oplever de selv, at det, de gør, er vigtigt, hvilket vil drive Kombu frem.

De Faglige fyrtårne giver alle udtryk for, at det har stor betydning for deres arbejde med Kombu, hvordan ledelsen har taget imod det. De Faglige fyrtårne, hvis ledere ikke har engageret sig i forløbet, oplever, at det påvirker deres arbejde med Kombu meget, da de ikke får opbakning. De Faglige fyrtårne, hvis ledere engagerer sig, giver omvendt udtryk for, at de har god tid til Kombu og kan lade det fylde mere i arbejdet. Manglende tid og ressourcer er et stort problem i kommunerne. Nye initiativer som Kombu, der kræver, at mange medarbejdere skal gå fra for at blive opkvalificeret på området, kan blive svækket af, at medarbejderne ikke oplever at have den nødvendige tid. Kombu risikerer at blive en pligt, hvorfor de ansatte kan demotiveres. Flere af de Faglige fyrtårne giver udtryk for, at Kombu bliver én opgave blandt mange, og at der ikke bliver afsat den tid, de skal bruge.

Det skal derfor overvejes, hvordan de kommunale (fra top til bund) motivationer for Kombu kan styrkes, så det giver anledning til en bevidst og berettiget om-allokering af eksisterende ressourcer (i kroner, timer og ledelsesfokus) til fordel for Kombu.

Kommunal omorganisering og afvigelse fra kriterier

Som nævnt indledningsvis opstillede Kombu en række kriterier bl.a. vedr. kommunernes forløb omhandlende kommunal organisering på tværs af de forskellige forvaltninger, opkvalificering af fagpersoner på både børne- og voksenområde, herunder antal, spredning og faggruppernes funktion. De kommuner, som i højere grad har afvejet fra ovenstående kriterier, har oplevet at implementeringen har været svær. Den afvigelse, der har størst konsekvenser for Kombu-forløbets implementeringsproces, er hvis et område, især skoleområdet, udelades eller der ikke uddannes frontpersonale på skolerne. Det svækker udbredelsen og forhindrer opkvalificering og forankring hos et stort antal relevante ansatte. Derfor er det vigtigt, at Kombu gør sig bevidst om kriterierne som afgørende i implementeringen af Kombu i højere grad, end der blev lagt op til i det oprindelige Kombuforløb. Kommunernes proces med forløbet skyldes i høj grad kommunal omorganisering. Mange kommuner har i forløbet oplevet større eller mindre omorganiseringer. Jo mere omfattende omorganiseringerne har været, jo mere er Kombu faldet i baggrunden. Her er de to kommuner, som har haft sværest ved at implementere Kombu, også været de kommuner, som har været hårdest ramt. Dog nævner de fleste aktører på tværs af områder, at selv mindre omorganiseringer kan gøre, at implementeringsprocessen opleves mere usikker. Det skal overvejes, hvordan der kan foretages tilpasninger i Kombu, der vil gøre aktiviteterne mindre følsomme over for de uomgængelige, udbredte og vedvarende kommunale omorganiseringer.

Litteratur

Psykiatrifonden (2019). Undersøgelse af forekomst af psykisk sygdom blandt forældre til børn i alderen 0-18 år. https://psykiatrifonden.dk/files/media/document/notat_unders%C3%B8gelsen_030519.pdf

KOMBU - Nationalt Kompetencecenter for Børn og Unge i familier med psykisk sygdom (2020). Fra en fagpersoners perspektiv. En undersøgelse af arbejdet i kommunale institutioner omkring børn og unge, der vokser op i familier med psykisk sygdom. <https://kombu.dk/files/media/document/fra-en-fagpersoners-perspektiv.pdf>

Gittell, H, J. (2016) Relationers betydning for høj effektivitet. - Styrken ved relationel koordinering
Psykologisk Forlag. Kap. 1 & 2, s. 13-44.

KOMBU - Nationalt Kompetencecenter for Børn og Unge i familier med psykisk sygdom (2020). Når jeres kommune skal have børnegrupper – til beslutningstagere. Sådan kan I etablere en børnegruppeindsats for børn, der lever i hjem med psykisk sygdom. <https://kombu.dk/sites/psykiatrifonden.dk/files/media/document/N%C3%A5r%20jeres%20kommune%20skal%20have%20b%C3%B8rnegrupper%20-%20til%20beslutningstagere.pdf>

Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2015a). Interviewet: Samtalen som forskningsmetode. I S. Brinkmann, & L. Tanggaard. (Red.), Kvalitative metoder: En grundbog (2. udg., s. 29-53). København: Hans Reitzels Forlag.

VIVE - Viden til Velfærd. Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd Rasmus Højbjerg Jacobsen, Jacob Seier Petersen, Rasmus Wittek-Holmberg, Eigil Boll Hansen og Leena Eskelinen (2018) "Barrierer og indsatser for borgere på kanten – Et litteratur- og interviewstudie

Bilag - Beskrivelse af kommunerne

Beskrivelse af K1

I Kommune K1 havde de i starten af projektet to projektledere, som begge er specialkonsulenter i henholdsvis Familie og Sundhed og Dagtilbud Børn. Derudover nedsatte de en styregruppe bestående af 8 medarbejdere, som alle enten var afdelingschefer eller sektionsledere, på tværs af både voksen-, familie- og børneområdet. De vurderede, at de ikke havde behov for en arbejdsgruppe, da de var to projektledere. Dette blev dog til en udfordring, da den ene projektleder stoppede, hvilket medførte, at arbejdsgruppen kun bestod af den resterende projektleder.

De oplevede ligeledes udfordringer med uddannelsen af Faglige fyrtårne, da skoleområdet takkede helt nej til at deltage i Kombu, grundet for mange andre igangværende projekter. De fik på trods af dette uddannet 21 Faglige fyrtårne, hvoraf 12 var dagtilbudsledere, to var PPR-psykologer, seks var rådgivere og én var fra socialfaglig enhed. Der var derfor repræsentanter fra både børne- og voksenområdet. Ved udvælgelsen af de Faglige fyrtårne lagde kommunen vægt på, om det var ansatte, der var gode formidlere samt gode til at engagere andre medarbejdere. De erfarede dog, at det ikke fungerede lige så godt i praksis at uddanne psykologer som Fagligt fyrtårne, da de ikke har samme daglige gang omkring børnene, som en pædagog eksempelvis har. Foruden de 21 Faglige fyrtårne, fik de også færdiguddannet tre gruppeledere, da den fjerde faldt fra. De tre gruppeledere har været meget begejstrede for uddannelsen, dog har kommunen haft store udfordringer med at få rekrutteret nok børn til børnegrupperne.

Kommunen har tidligere erfaringer med børnegrupper, men ikke indenfor målgruppen "Børn som pårørende til psykisk sygdom".

Beskrivelse af K2

Kommune K2 havde i begyndelsen to projektledere i stedet for en arbejdsgruppe, hvoraf den ene projektleder var familievejleder. Kommunen lagde Kombu ind under et andet større igangværende projekt, hvorfor de ikke oprettede en arbejdsgruppe. Projektlederne var derfor alene om projektet, og begge stoppede i perioden, hvorefter to Faglige fyrtårne overtog projektet og oplevede problemer med overleveringen. Kombu trådte derfor i baggrunden, bl.a. fordi kommunen oplevede at have meget andet at se til på samme tid.

Kommunen oplevede udfordringer med implementering af Kombu, da de ikke uddannede noget personale fra skoleområdet, men i stedet 8 socialrådgivere som Faglige fyrtårne, der skulle dække alle kommunens skoler, men var placeret i kommunen. Dette var en udfordring, da de havde svært ved tidligt at opspore problemer i skolen, inden det blev en sag i kommunen. Halvdelen af de Faglige fyrtårne stoppede, og det er ikke blevet prioriteret at uddanne nye. Kommunen har ikke uddannet nogen Faglige fyrtårne på voksenområdet, og derfor er der ingen repræsentanter på området. Kommunen valgte ikke at bruge Kombus e-learning, men lavede i stedet deres eget.

Beskrivelse af K3

Kommune K3 havde, i lighed med tidligere nævnte, både en projektleder, en styregruppe samt en arbejdsgruppe. Projektlederen er tilknyttet det specialiserede børne- og ungeområde og sidder med i

både styregruppen og arbejdsgruppen. Ud over projektlederen består styregruppen af seks medlemmer, som alle enten er ledere eller områdeledere. Deres fagområder spænder både fra voksen-, til familie-, til børneområdet. I arbejdsgruppen er der ligeledes repræsentanter fra alle fagområder hos de syv medlemmer, dog er det kun to af medlemmerne, der er ledere. Lederniveauerne i både styregruppen og arbejdsgruppen stemmer derfor ikke helt overens med det, som Kombu anbefaler. Kommunen har dog oplevet mange udskift i begge grupper, især i arbejdsgruppen, hvorfor det kan være endt med at se således ud.

Kommunen har fået uddannet i alt 36 Faglige fyrtårne, hvoraf 29 af dem er fra børne- og ungeområdet og syv fra voksenområdet. På børneområdet er der seks i dagtilbud, ni i skolerne, tre i klub/SSP, to i sundhedspleje og ni i familieafdelingen. En af deres faglige fyrtårne fik ligeledes også uddannelsen som gruppeleder. Grundet de økonomiske ressourcer i kommunen var det hovedsageligt ledere (fx dagtilbudsledere), der blev uddannet som fagligt fyrtårn, da de ikke havde frimidlerne til at vælge fx en almindelig pædagog. Børnegrupper er ikke noget nyt i denne kommune, da de i mange år har kørt lignende grupper for børn, hvis mor/far havde en psykisk lidelse. De har i forbindelse med Kombu forsøgt at udvide deres børnegruppe til også at omfatte unge, men har oplevet udfordringer med at få rekrutteret de unge.

Beskrivelse af K4

I Kommune K4 er projektlederen blevet skiftet ud undervejs, og den nuværende projektleder er både projektleder på dette projekt samt et andet lignende projekt. I arbejdsgruppen har de haft fire medlemmer, herunder en psykolog/projektleder, en pædagogisk leder, en specialpædagogisk koordinator og endelig en beskæftigelsesmedarbejder. Styregruppen består af seks medlemmer, en fagcenterchef for Børn og Familier, en leder af Social Service, en skoleleder, en PPR-koordinator, en mellemlider i Børn og Familier og en Arbejdsmarkeds- og Borgerservicechef. Lederniveauerne i begge grupper stemmer derfor ikke helt overens med det, som Kombu anbefaler.

Kommunen har fået uddannet 25 Faglige fyrtårne, hvoraf to er fra voksenområdet, og 23 er fra børneområdet. Den nuværende projektleder var ikke med til at udvælge de Faglige fyrtårne, og derfor ved vi ikke, hvad de har lagt vægt på i forbindelse med udvælgelsen. De har ikke haft held med at få børnegrupperne oppe at køre på trods af tidligere erfaring.

Beskrivelse af K5

Kommune K5 havde ligeledes en projektleder, en styregruppe samt en arbejdsgruppe. Deres projektleder er ansat i socialafdelingen som konsulent og er samtidig også projektleder på et andet stort projekt i deres kommune. Kommunen opfyldte kravet om at ville arbejde med dette særlige fokus på børn som pårørende til psykisk sygdom, da de følte, at netop det fokus manglede i deres tilbudsvifte. De nedsatte en styregruppe bestående af 11 ledere og chefer. De 11 ledere var blandet på diverse fagområder, særligt repræsenteret af børne- og ungeområdet, hvor syv var ansat. Derudover var der ansatte fra socialområdet samt voksenområdet. Styregruppen var karakteriseret af, at medlemmerne var af forskelligartet lederniveau, der spændte fra en konsulentstilling til leder- og afdelingschefstillinger. Arbejdsgruppen bestod af en skoleleder, en leder af Familietilbud samt en konsulent fra Børne- og familieafdelingen, dog havde de ikke nogen fra voksenområdet med. Projektlederen har primært brugt arbejdsgruppen til sparring i forbindelse med projektet.

Kommunen har i alt fået uddannet 27 Faglige fyrtårne, hvoraf 13 var fra skoleområdet, ni fra dagtilbudsområdet, 4 i jobcenterregi, og afslutningsvis uddannede de én fra myndighedsområdet. Kommunen opdelte det således, at der var to Faglige fyrtårne på hver skole samt hvert dagtilbud. Størstedelen af de Faglige fyrtårne havde selv et ønske om at komme på uddannelsen. Kommunen valgte, at de Faglige fyrtårne fra skoleområdet hovedsageligt skulle være frontpersonale, altså AKT- samt

inklusionsvejledere. Dette valg blev truffet på baggrund af, at de i forvejen har et kendskab til både børn i mistrivsel, men også et kendskab til at rådgive og vejlede, fx forældre. Foruden deres faglige ballast har de også i forvejen timer til vejledning i deres skema. I dagtilbuddene var det hovedsageligt pædagoger og få ledere, som fik uddannelsen. Derudover har de også fået uddannet nogle gruppeledere, som kan facilitere og køre børnegrupperne. De har uddannet i alt fire gruppeledere: to fra to forskellige folkeskoler, og to som i forvejen havde kendskab til at lave gruppeforløb. De har fået afholdt tre forskellige forløb, to for indskolingen/mellemtrinnet og den sidste udelukkende for mellemtrinnet. Generelt sigter de mod at holde to grupper pr. halvår, hvor de placerer grupperne forskellige steder i kommunen, afhængigt af, hvor størstedelen er rekrutteret fra.

Beskrivelse af K6

I Kommune K6 var der en projektleder, en styregruppe og en lidt anderledes arbejdsgruppe. Der har i alt været fire i den nedsatte styregruppe, en centerchef for Børn, Unge og Familie, en centerchef for Skoler og Dagtilbud, centerchef for Psykiatri og Handicap og centerchef for Borger og Arbejdsmarked. Arbejdsgruppen har bestået af projektleder og en ERFA-gruppe, hvor både Faglige fyrtårne og gruppelederne har kunnet bidrage til at udarbejde procedurer.

Kommunen har i alt fået uddannet 30 Faglige fyrtårne, seks på voksenområdet og 24 på børneområdet. Størstedelen af dem er valgt af deres ledere og ud fra de kriterier, at de i forvejen har deres daglige gang med børn/voksne og mistrivsel, og at de har en særlig interesse for projektet. Derfor er de Faglige fyrtårne på børneområdet enten pædagoger, trivselscoaches, inklusionsvejledere eller lærere. På voksenområdet er det mentorer, vejledere og socialpædagoger. Kommunen har derudover fået uddannet fire børnegruppeledere, og fælles for alle fire er, at de er familiebehandlere. De har ikke tidligere haft børnegruppetilbud til børn og unge, der er pårørende til psykisk sygdom, men har fået det indført i forbindelse med Kombu. Begge de børnegrupper, der kørte i foråret, blev fyldt helt op, og der var endda venteliste. De har kun oplevet udfordringer med at få fyldt ungegrupperne op.

Beskrivelse af K7

Kommune K7 havde både en projektleder, en styregruppe og en arbejdsgruppe. Deres projektleder er ansat i Center for Familie og hører derfor til børneområdet. Desuden har hun erfaring med kommunale projekter og kender derfor til rollen som projektleder. Kommunen nedsatte en styregruppe med fem medlemmer, som alle er ansat på chefniveau. Styregruppen har repræsentanter fra alle de relevante fagområder, herunder skoleområdet, dagtilbudsområdet, beskæftigelsesområdet og det specialiserede socialområde. Kommunen har derudover nedsat en arbejdsgruppe med seks medlemmer. Den bestod af fire afdelingsledere fordelt på dagtilbudsområdet, skoleområdet, beskæftigelsesområdet og én i socialpsykiatrien samt en leder fra sundhedsplejen og en leder af PPR. Børne- og voksenområdet er derfor repræsenteret i både arbejdsgruppen samt styregruppen.

Kommunen har fået uddannet i alt 37 Faglige fyrtårne, fordelt således at 15 er fra skoleområdet, og seks fra voksenområdet, ni fra dagtilbudsområdet og syv i Center for familie. Deres faglige kompetencer spænder vidt, og en stor del af dem var i forvejen specialiseret inden for vejlednings- og rådgivningsfunktioner. Fælles for alle er, at de sidder i rådgivende funktioner og har en form for tæt borgerkontakt i deres dagligdag. Derfor gælder det, at Faglige fyrtårne på voksenområdet er i daglig kontakt med borgere igennem fx sygedagpengeforløb, misbrugsbehandling eller ifm. tilbud i socialpsykiatrien. For børneområdet gælder det, at de Faglige fyrtårne er fordelt, så hvert distrikt i kommunen har fået tildelt et antal Faglige fyrtårne, som skal dække en eller to skoler. Det samme gør sig gældende for daginstitutionsområdet. Derudover har de fået uddannet fire gruppeledere, som i foråret 2022 oprettede to halvårslige børnegrupper til børn fra 1.-10. klasse.

Kombu
Psykiatrifonden
Hejrevej 43
2400 København NV

Telefon: 39293909
Mail: Kombu@Psykiatrifonden.dk

www.kombu.dk